

„A mozgás magát éli.”

A magyar gazdaságpolitikai helyzet elemzése és értékelése

2010. IV. negyedév

Készítette: Kéri László és Petschnig Mária Zita

Budapest, 2010. december/ 2011.január

Tartalom

Bevezetés.....	4
A IV. negyedév gazdasági és politikai csomópontjai.....	7
1. A kolontári tragédia napjairól.....	7
2. A 2010. évi költségvetésről.....	9
3. Az Orbán-kormány 2010 őszen kirajzolódó gazdaságpolitikájáról.....	12
4. A kormány gazdasági céljainak teljesülését korlátozó akadályok lebontása.....	21
5. A második akcióprogram.....	26
6. A 2011. évi költségvetési törvény.....	29
6.1. A kormányprognózis elemzése.....	30
6.2. Adópolitika – fontosabb változások.....	31
6.3. Foglalkoztatás-politika.....	33
6.4. A devizaalapú lakáshitelekkel rendelkezők megsegítése.....	34
6.5. A bürokrácia csökkentése.....	34
6.6. A területi közigazgatás átalakítása.....	35
6.7. Az APEH és a VPOP összevonása.....	35
6.8. A 2011. évi költségvetés preferenciái és diszpreferenciái.....	35
6.9. A Költségvetési Tanács véleménye.....	38
6.10. Az MNB véleménye.....	39
7. Matolcsy György véleménye a gazdaságpolitikai felvetésekre.....	40
8. Az október 23-i beszéd.....	43
9. Nyugdíjpénztár- vita.....	45

10. Alkotmányozás, Alkotmánybíróság, keretjátékok.....	48
<i>10.1. Az új alkotmányozás keretének kérdései.....</i>	<i>48</i>
<i>10.2. Őszi erőpróba az Alkotmánybírósággal.....</i>	<i>51</i>
<i>10.3. Várható alkotmányozási vitatémák.....</i>	<i>52</i>
11. A külpolitikai kapcsolatokról.....	57
12. Médiaküzdelmek 2010 Magyarországon.....	59
<i>12.1. Az új médiaszabályozás néhány problematikus kérdése.....</i>	<i>62</i>

Bevezetés

Se idő, se tér.

A mozgás magát éli.

Álmodnak engem.

Varga Imre: Álmodnak, ÉS.010. dec. 3.

2010 utolsó negyedévének természetes időbeli határait két plasztikus belpolitikai esemény jelölte ki: az október harmadikán megtartott önkormányzati választás, illetve a karácsony előtti utolsó munkanapon – december 23-a délutánján – megtartott költségvetési végszavazás sikeres lebonyolítása. E nyolcvan nap során azonban nagyot változott a hazai világ, s az év végén már csak foszlányaiban lehetett megtapasztalni azt a – korábban is mesterségesen gerjesztett forradalmi/ünneplő – hangulatot, amelynek jegyében a megelőző félév még természetes módon volt lebonyolítható. Az év befejeződését kötelezően jelző nyilatkozatok, elemzések, összegzők ezúttal már nemcsak az ellenzéki, illetve a kevésbé ünneplésre kötelezettek soraiban teltek meg erősen kételkedő, mondhatni kritikus hangvételű mondanivalókkal, de a kormánypárti oldal szószólóinak is összehasonlíthatatlanul több magyarázkodnivalója akadt, mint korábban, s lényegesen több lett az aggodalomra és türelemre intő szózatokból is. Mindez nem meglepő, ha a szóban forgó három hónap eseményeit a most már látható következményeivel együtt – azaz folyamatában - vesszük szemügyre.

Az Orbán Viktor- vezette kormányzat 2010 utolsó hónapjaiban három kudarcot is magának tulajdoníthatott. „Kivívásukban” már a legkevésbé sem hivatkozhattak az elődök aknamunkájára, az örökség romhalmazára, hiszen mindegyik előállításában roppant aktívan vettek részt. S mind a három ügy - számukra váratlanul, számunkra meg egészen érthetetlenül meglepetést keltőn – igen zajos nemzetközi visszhangokat váltott ki. A kormány egészen a legutolsó pillanatokig – legalábbis, e krónika írásának napjáig – nem is akar semmiféle hajlandóságot mutatni annak megértésére: mi lehet a kedvezőtlen külföldi visszhangok alapja. Csak a kötelezően mantrázott magyarázatokat hangoztatja, hogy t.i. az itthon vereséget szenvedett erők szakadatlan, külföldi hangulatkeltéséről van/volt csupán szó...

Ez azért, valljuk be, némileg meglepő magyarázat. Főleg azért, mert hogyan is lehetséges, hogy az itthon történelmi vereséget szenvedett a baloldal, elvesztvén mindenféle gazdasági/ideológiai/média és szociális befolyását, külföldön erősebb hanghatású lenne, mint amikor hatalmon volt...? Hogyan lehetséges az, hogy a külföldi fórumok egy marginalizálódott, töredékeire szétesett ellenfélre hallgatnak, ahelyett, hogy a történelmileg is páratlan győzelmet arató kormánynak hinnének? Talán úgy, hogy a mai ellenzékől függetlenül is lehetséges véleményt formálni, egyszerűen maguknak a szóban forgó ügyeknek a természetére figyelve.

A Fidesz három, nemzetközileg is visszhangot kiváltott, nem megnyert csatája időrendben a következőként alakult. **Először** az Alkotmánybírósággal szembeni (október végi) küzdelem, s a vele járó, sebtében összedobott alkotmány-módosítás keltett széles körben gyanakvást arról, mintha a Fidesz még a legelemibb intézményes korlátokat sem tisztelné különösebben. **Majd, három héttel később** a magánnyugdíj-pénztárak államosításával bemutatott zavaros döntési folyamat egy egészen más szférában erősítette meg ugyanezt a gyanút. Megtoldva a korábbiakat azzal, hogy a két évtizede tiszteletben tartott tulajdoni rend alapjait is hajlandóak a kormányon lévők a maguk érdekei alapján megváltoztatni.

S még el sem lehetett oszlatni e két ügy kellemetlen visszhangjait, amikor az **év utolsó négy hetében olyan sebességgel, olyan könnyörtelenséggel, s olyan egyoldalúsággal sikerült keresztülvinni a magyar média működésének újraszabályozását**, amelynek következtében még a korábban mértéktelen naivitást és jóindulatot tanúsítók is kénytelenek voltak feltenni a kezüket. Ezt a lépést már mindenütt az intézményes fékek tudatos kikapcsolásaként értékelték. A lehető „legjobb” pillanatban, napokkal uniós elnökségi periódusunk megkezdése előtt. Amikor még azok a külföldi orgánumok is a magyar politikai gyakorlatot vizslatják, amelyeknek korábban hazánk pontos helyének a térképen történő betájolása sem bizonyult könnyen teljesíthető feladatnak.

E rövid áttekintés csupán a bevezető szándékával íródott, a lehetséges okokat, a miérteket, a háttérben zajló folyamatokat a későbbiekben kimerítő aprólékossággal fogjuk bemutatni. A bevezetőben pusztán csak arra kívántuk felhívni a figyelmet, hogy 2010 utolsó negyedének dramaturgiáját korántsem a vaksors, a külső és elháríthatatlan erők alakították, hanem a nagyon is tetten érhető kormányzati szándékok. Olyanok, amelyek folyamatában végig meg lett volna az időbeni korrekció lehetősége, s mégsem így történt, hanem minden

ment tovább a maga lehető legkedvezőtlenebb változata szerint. Ezért ez az igazi rejtély: miért is történt mindez így, ha történhetett volna egészen másként is?

Először áttekintjük az időszakunkat alapvetően meghatározó események, döntések egyszerű listáját. Ez a lista nem pusztán kronológia, hanem egyúttal tanulmányunk váza is; egy-egy pont leírása lehetőséget kínál a mélyebb összefüggések megjelenítésére is.

Októbertől januárig (A forradalmi utat törők pontjai)

1. Október 3. - a teljessé tett győzelem napja, az önkormányzati választásokon aratott sikerrel befejezett forradalomé (erről az előző munkánkban kellő alaposággal megemlékeztünk, az ott kifejtettekhez ezúttal sincs mit hozzátennünk).
2. Október 4. – a kolontári tragédia kezdete. Az ajkai timföldgyár tárolójának szétcsúszásából következő, hazánkban példátlan méretű környezetvédelmi katasztrófának rövid időre nemcsak hazai, de nemzetközi hatásai is voltak.
3. Október 23.-a ünnepe, Orbán Viktor beszéde. Egy-két napig úgy tetszett, mintha valamiféle belpolitikai újrakezdés esélye nyílt volna meg, aztán egyéb, fontosabb események elhomályosították ezt a lehetőséget.
4. A kormány 2. számú akcióprogramjának kezdetei, október második felétől. Ennek részeként megismerhettük a várva várt adószabályokat, majd a költségvetési elképzeléseket, a rendkívüli adókat, valamint a magánnyugdíj-pénztárak jövőjét, s mindebből végre kirajzolódott a kormány szándékolt gazdaságpolitikája. (Mindezekről a későbbiekben önálló pontokban lesz szó.)
5. Viták, hírek és rémhírek a magánnyugdíj-pénztárak jövőjéről - a gazdasági szempontoktól némileg függetleníthető politikai konzekvenciákkal. (Október közepétől december végéig - folyamatosan.)
6. Október 26. Első Javaslat az Alkotmánybíróság hatáskörének radikális átértelmezésére, majd nem sokkal később – részben e döntéshez kapcsolódóan - megismerhetjük a hamarosan készülő új alkotmányról szóló elképzeléseket is. (Október végétől egészen januárig - folyamatosan.)
7. Külpolitikai kitérő: MÁÉRT – újra, kínai és orosz utak – fél sikerekkel.

8. November vége - december közepe: egy kicsike médiaháború, három hullámban. Új szabályok, új fórumok, új emberek, régi reflexek, új és régi félelmekkel, fehér címlapokkal.
9. December 23. Gondok nélkül fogadott és elfogadott költségvetés, lesz magyar jövő. Jövőre mindenképpen.

X X X X

A továbbiakban nagy vonalakban e fönti pontok logikája mentén haladunk, de lesznek olyan események, amelyek tárgyalása célszerűbben megoldható egy önálló rész keretei között. Ez főként a gazdasági jellegű kérdésekre vonatkozik.

A IV. negyedév gazdasági és politikai csomópontjai

1. A kolontári tragédia napjairól

A HVG év végi duplaszámának kitüntetett népszerűségnek örvendő tételét jelenti „Az év krónikája” c. rovat. E dokumentumértékű összegzésekből évtizedek múltán is megbízhatóan rekonstruálható az adott év legfontosabb történéseinek lényege. A 2010. évről szóló melléklet címlapján egy olyan légi felvételt láthatunk, amely kellő távolságból mutatja azt a tátongó sebet, amely a MAL zagytárolójának október 4-ei átszakadása után a hatalmas töltésen keletkezett. Azaz, a szerkesztőség megítélése szerint ez a környezetvédelmi katasztrófa volt a 2010-es évet leginkább megjelenítő, szimbolikus erejű esemény.

Orbán Viktor 2010 karácsonyán azzal lepte meg politikai híveit és rajongóit, hogy a Facebook-oldalán 11 perces video-üzenetben foglalta össze számukra az elmúló esztendő legfontosabb történéseit. A kormányzása szempontjából legfontosabbnak tartott tíz esemény között említette meg a katasztrófa nyomán megmutatkozott „világraszóló nemzeti összefogást”, amelynek kialakításában a kormányzatnak is nagy szerepe volt. Ez tehát még egy nyomós érv lenne amellet, hogy mi krónikások sem engedhetjük meg magunknak, hogy e szomorú eseménnyel ne számoljunk kitüntetett módon. Miután a katasztrófa technikai, szakmai, s egyéb metszeteihez egyáltalán nem értünk, meg kell elégednünk a szomorú történet szimbolikus tartalmainak bemutatásával.

Nem kétséges, a kormány azonnal a helyszínen termett. Mi az, hogy? Nagyon is... Főként Illés Zoltán, a szakmailag is hívatott államtitkár talált magának oly sokféle szereplési lehetőséget, amelyekből a későbbiekben hónapokig tartó bonyodalmak származtak. Ő járt

élen ama kormányzati szerepfelfogás megformálásában, amelynek jegyében igyekeztek minél előbb bűnbakot találni, mert jól érezték: a közvélemény azonnal felelősöket keres. A kormányfő is vészt jóslóan – és sokat sejtetően - hajtogatta napokig: emberi mulasztás állhatott a tragédia hátterében...

A bűnbakkeresésben váratlanul nagy segítséget kaptak a MAL egészen elképesztően érzéketlen vezetőitől, akik vérforraló negligenciával igyekeztek nem tudomást venni a több száz ember életét drámai módon tönkretévő katasztrófa valódi súlyáról. A kormány nem habozott, s a közhangulatot gyorsan megértve/kihasználva elfogadtatott a parlamenttel egy olyan törvénymódosítást, amelynek értelmében ilyen esetekben bármilyen magántulajdonú céget állami gondoskodás alá lehet, sőt kell - helyezni. Meg is tették ezt a MAL-lal, s e döntés következményeiről ma még kevés rész tudásunk lehet. Mindesetre, nagyon kevesen vették akkoriban észre, hogy ez az egyszeri/egyedi döntés a későbbiekre nézve pártalan állami beavatkozások számára nyitotta meg a jogi lehetőségeket.

Az már csak az érintett ágazat egyedi jellegéhez tartozó mellékszál volt, hogy a katasztrófa után egy héttel a kormányzati fórumok és médiaforrások rendkívüli erővel próbálták meg bebizonyítani, hogy az alumíniumipar egykori - tizenhét évvel ezelőtti – privatizációjának arcpírító részletei is az okok között lehetnek. Naná, hiszen az ágazat másik pillére Gyurcsány Ferenc magánvagyonának a magva. S milyen jó lett volna közvetlen kapcsolatot találni Gyurcsány személye, meg a katasztrófa kitörése között! Aztán ez a szál elhalt, mert nem akadt hozzá kellő mennyiségű dokumentum, vagy ez a szál nem is létezett. Csak a hírbehozás öröme adatott meg.

Bevezetőnkben már utaltunk arra a kampányra, amelyet a kormányfő „világraszóló nemzeti összefogásként” élt meg. Kétségtelen, a kabinet minden eszközt, médiabefolyást megragadott annak érdekében, hogy a helyreállítást és az újjáépítést össznemzeti ügyé tegyék. Valószínűleg, így történt volna mindez más országokban is. Indokolt volt annak okán is, mert Magyarország a katasztrófa napjaiban egy időre megint a világsajtó figyelmének középpontjában találhatta magát. S ez a keresetlen kulcsszerep meg is maradt volna, ha nem lettünk volna magunktól képesek a kedvezőtlen következmények terjedésének megállítására. Az év végéig össze is gyűlt több mint másfél milliárd forint a közadakozásokból a megadott OTP számlán, ám az is hírré vált, hogy ebből az alapból alig egytizednyit sikerült a károsultak között szétosztani.

Nem kétséges, ilyen váratlan és katasztrofális helyzetekben az állami beavatkozásnak és a kormányzati ütemérzéknek egészen kitüntetett szerepe kell, hogy legyen. Nem mindegy azonban, hogy a kormány miféle kérdések eldöntésében és megoldásában keresi magának a kizárólagos lehetőségeket. Bőséggel akadnak ugyanis pl. olyan ügyek is, amelyeknek megoldásában az államot nem helyettesítheti senki és semmi sem. Nem pusztán záró poénnak szánjuk, hanem nagyon is kifejező erejű illusztrációnak azt, ahogyan hónapokkal később - december 27-én – a Fővárosi Ítéltábla végzésében rendet teremtett abban a jogvitában, hogy kinek is lett volna a katasztrófát megelőzendően hatásköre a szükséges ellenőrzések végzése, és ki adhat ki ilyen jellegű épületekre építési engedélyt. Mint a végzésből is kiderült: a szabályozás olyannyira nem egyértelmű, hogy ennek következtében nyugodtan mutogathatott hónapokon keresztül egymásra a devecseri jegyző és a környezetvédelmi hatóság. S a károsult családok százainak negyedévvel később talán már nem nyújt túl nagy segítséget annak a bírósági megállapítása, miszerint az ellenőrzési kötelezettség a környezetvédelmi hatóságot terhelte. Volna. Szóval: akadna itt éppen elég kormányzati feladat. Még, ha nem is világraszóló.

2. A 2010. évi költségvetésről

2010. december közepén Matolcsy György, nemzetgazdasági miniszter egy interjúban azt nyilatkozta, hogy 840 milliárd forintos lyukat örökölt az Orbán-kormány elődeitől, és szégyellje mindenki magát azért, amiért ehhez a költségvetéshez a nevét adta. (hvg.hu dec.13.) Erre hivatkozva már korábban is nevesítette az egyik fő bűnöst, Brüsszelt, amely elfogadta ezt a költségvetést. Az Eu gazdasági és pénzügyi bizottságát „hiteltelennek” tartotta, amely „két nagyarányú csalásban volt részes” (utalt 2006-ra is a miniszter), hiszen 2010-re akceptálta a 3,8 százalékos hiányt úgy, hogy a költségvetésben súlyos „trükközés” volt. (Népszabadság, nov. 29.)

Ha az eredetileg elfogadott 1000 milliárd forintos (ESA) hiányhoz ezt a 840 milliárd forintot hozzáadjuk, akkor a 26300 milliárd forintos nominális GDP-vel számolva – ez szerepelt a 2010. évi költségvetési tervezetben – 7 százalékos államháztartási hiányt kapunk. Jól emlékszünk, hogy 2010 tavaszán 7 százalék körüli hiánnyal riogatta a Fidesz a befektetőket, vagyis ezek szerint akkor nem is kalkulált rosszul. Ám nézzük a részleteket.

Matolcsy a 840 milliárd forintos deficittöbbletet azzal indokolja, hogy ekkora kiigazítást kellett a kabinetnek végrehajtania ahhoz, hogy a 3,8 százalék teljesíthető legyen. Ennek a tételei a következők:

- 120 md forint költségvetési zárolás,
- 200 md forint pénzügyi adó,
- 160 md forint válságadó,
- 60 md forint átirányítás a magán-nyugdíjpénztári befizetésekből,
- 100 md forint maradványzárolás.

Ez összesen 640 milliárd forint. Hozzáteszi még, hogy a költségvetésben tavaly 0,9 százalékos GDP csökkenéssel számoltak, most viszont a kormány 1 százalékos növekedéssel, a kettő különbözetéből adódhat az a 200 milliárd forint még, amivel együtt kiadódik a 840 md forintos lyuk. Csakhogy ez utóbbi tétel nem rontotta, hanem javított a költségvetés pozícióját, tehát semmiképpen sem lehet deficitemelő elemként nyilvántartani.

S általában is megkérdőjelezhető az a deficitszámítás, amely a kiigazításra használt tételekből indul ki, mert nem veszi figyelembe, hogy az eredeti költségvetéshez képest olyan változások is történhettek, amelyek semmiképpen sem sorolhatók a rossz tervezés, netán a csalás kategóriájában. Három ilyen tételről is tudunk:

- a családi pótlék adóztatásának elvetése az Alkotmánybírósági döntés után, ez 35 milliárd forintos bevételkiesést eredményezett,
- az ingatlanadó eltörlése ugyancsak az Alkotmánybíróság döntése alapján, majd az egyéb vagyonelemekre is kivetett adó visszavonása már az Orbán-kormány által; a bevételkiesés 50 milliárd forint volt,
- a Fidesz-vezette kabinet döntése hét kisadó megszüntetéséről és a társasági adó 10 százalékra történő leszállításáról ez év júliusától, ami kb. a 70 milliárd forintos kiesést eredményezhetett a 2010. évi költségvetésben.

Az *MNB* ez év júniusában készült jelentésében 4,3-4,5 százalékra becsülte a 2010. évi deficittöbbletet, 4,3 százalékra, ha a tartalékokat törlik, 4,5 százalékra, ha maradéktalanul felhasználják. Ez 113-118 milliárd forintos hiányemelkedést jelentett. Ugyanezen időben a *Költségvetési Tanács* is nagyjából ilyen mértékű deficittúllépést valószínűsített, amit azonban

fegyelmezett költségvetési politikával, és a már akkor növekvőnek látszó gazdasági pálya elérésével ledolgozhatónak vélt. Szó nem volt tehát arról, hogy az előző kormány kilyukadt költségvetést hagyott volna hátra utódjának.

A Varga Mihály vezette csontvázakat kereső bizottság államháztartásra, állami pénzköltésre vonatkozó jelentése szerint összesen a GDP 1,6 százalékára rugó deficitnövelő tételt találtak, ami a vártnál 212 milliárd forinttal kisebb bevételekből és a tervezettnél 234 milliárd forintos kiadási többletből tevődik össze. Ez összesen 444 milliárdos deficitemelkedést jelent. Ebből azonban kb. 270 milliárdot a 29 pontos akcióterv ellensúlyozott, további 170 milliárdot a tartalékokból és a nem kalkulált, hiányt csökkentő tételekből kiegyenlítettek, s így lesz tartható 2010. évi 3,8 százalékos államháztartási deficit, állították az anyag írói. Jelentésüket szeptember 8-án publikálták. A 270 milliárd forintból azonban vegyük le azt 70 milliárd forintot, amit az új kormány döntései alapján kellett korrigálni, így marad 200 milliárd forint, a GDP 0,8 százaléka.

Az tény, hogy az elképzelés szerint valóban 120 milliárdot akartak zárolni, és 200 milliárdot bevenni a bankadóból, s ezen kívül is voltak még megszorítások, például a 98 százalékos adó visszamenőleges kivetése, a közszféra juttatásainak megfaragása, a 2 millió forintban maximált kereset-előírás stb., s az is tény, hogy a pénzintézetektől – társasági adó miatt – csak kb. 160 milliárd forintos befizetésre lehetett számítani. Így a kiigazítás összesen valóban kb. 270 milliárd forintot tehetett ki. De nem tudni, mire ment el a Varga-féle bizottságban – a 70 milliárd forintos adócsökkentésen túl – 100 milliárd forint.

S végleg nincs magyarázat arra, hogy öthétrel a Varga-jelentés publikálása után miért kellett további, összesen 220 milliárd forintra rugó intézkedéscsomagot hozni? Feltételezhetően az új kormány túlköltekezései indokolták a többletadókat. A központi költségvetés a novemberi adatok szerint egyébként még nagyon rosszul állt, a pénzforgalmi szemléletű hiány elérte az egész évre előirányzott deficit 150 százalékát (1304 forint volt az előirányzott 864,3 milliárddal szemben), vagyis olyan képet mutatott, mintha semmiféle kiigazítás nem történt volna, mintha nem törölték volna a tartalékokat, és mintha nem lett volna költségvetési pályajavító hatása a második félévben megindult belső piactágulásnak.

3. Az Orbán-kormány 2010 őszére kirajzolódó gazdaságpolitikája

A 2010 tavaszán hatalomra került Fidesz a kampány során semmi érdemit nem árult el tervezett gazdaságpolitikájából, amit a befektetők, befektetés-minősítők és Brüsszel is éppen úgy elnézett neki, mint 2006-ban Gyurcsány Ferencnek. A kormányprogramban folytatódó semmitmondást is megbocsátották, bízva abban, hogy majd októberben, az önkormányzati választások után a kabinet előáll a farbával. Elő is állt, ám korántsem azzal, amire a piac számított, hanem nem szokványos, még Matolcsy György által is brutálisnak elismert eszközökkel. A döntések a következő koncepció körül sűrűsödtek.

A gazdaságpolitikát nem a kialakult helyzet, a megoldásra váró problémák, nem az uniós elvárások, nem is magyar gazdaság és az ország hosszú távú érdekeinek való elegettevés motiválja, hanem továbbra is a politika, talán a korábbiaknál is nagyobb mértékben befolyásoltan. A cél: a politikai, gazdasági hatalom minél hosszabban tartó megtartása, amit az általános jólétemeléssel igyekeznek megalapozni. Ezzel egyet is lehet érteni, ezt el is lehet fogadni. Csakhogy ehhez olyan eszközöket alkalmaznak, amelyek egyfelől legyengítik a polgári demokrácia intézményrendszereit, másfelől összhatásukban erősen kétségessé teszik az elérendő cél teljesülését, s a kettő eredőjeként a diktatúra irányába mutatnak. Ti. a gazdasági kudarcokért való felelősségre vonást diktatórikus eszközökkel fogják elnyomni, elhallgattatni.

Az eszközhasználatot bekorlátozza Brüsszel kemény követelményrendszere a költségvetési politikát illetően, amelyet ebben az évben többször is a tudomásunkra hozott. (Nem felejthetjük, hogy Magyarország a csatlakozás óta a túlzott deficiteljárás hatálya alá tartozik, és az országnak nincs szabad választása az euróövezethez való csatlakozást illetően, csak belépésünk kezdeményezésének időpontjáról dönthetünk.) Először ez év június elején, amikor elutasított mindenféle deficitnövelő kérelmet erre az esztendőre, másodszor júliusban, amikor tudomásunkra hozta – az IMF-fel együtt -, hogy a jövő évi hiánycél sem lazítható, harmadszor, amikor elutasította azt a kilenc ország által aláírt kérelmet, hogy a magánnyugdíjpénztári megtakarítással mérsékelhető lehessen az államháztartás hiánya. Vagyis a fiskális mozgástér kívülről történő tágítására vonatkozó összes Fidesz-elképzelés szeptember közepére elhamvadt. Ekkor jött a gondolat, hogy bent kell körülnézni és forrásokat találni az elképzelés megvalósításához.

Az elképzelés belső eszközrendszerét politikailag szabja meg a Fidesz által vallott három elv:

- olyan intézkedés nem lehet, amiből az derülne ki, hogy a kormány közvetlenül terheli a háztartásokat (hiszen az előző kabineteket mindig a megszorításokért bírálták, és azt állították, hogy ők más módszert is tudnak, most ezt meg kell mutatniuk),
- adót kell csökkenteni, amely a családos felső, felsőközéposztályt segíti,
- a hazai kis és közepes vállalkozókat kell preferálni, mert ők alkotják a szavazóbázist.

Míthogy politikai ígéret volt az azonnali nagy adócsökkentés, a kormány úgy gondolta, hogy ezt legkésőbb 2011-ben meg kell lépnie. Az adócsökkentés a kormányra kerülést követően először nem volt ilyen egyértelmű. Az adócsökkentés követelményét még a választási programba sem merték belevenni, és a kormányprogramba is csak úgy került bele, hogy abba beemelték a VOSZ-szal és a Kamarával a választások előtt kötött Fidesz-egyezményt, amely tartalmazta ezt. Ám még a kormányalakulás előtt is tett Kövér László olyan nyilatkozatot, miszerint nincs mód 2010-ben az adók mérséklésére. Néhány óra után azonban ezt törölték a kommunikációs térből. A 29 pontos akciótervben 2010-re csak kisebb adócsökkentés szerepelt, az szja átrendezését 2011-re ígérték. Ám az egykulcsos szja-rendszer bevezetését is több bizonytalanság övezte, a szakállamtitkár szerint csak 2013-ban lehetett volna bevezetni. Valószínű ezért gondolta így Kármán András, mert ekkorra látta a forrásait előteremthetőknek. A politikai-gazdasági varázslók azonban előbb is forrást találtak rá, mégpedig a jól adózó kör zsebében és a magán-nyugdíjpénztároknál. Általános gazdaságpolitikai elvvé lett, hogy onnan kell elvenni, ahol van, a háztartások tovább nem sanyargathatók.

Az Orbán-Matolcsy páros által elképzelt növekedési pálya a következő: 2011-ben a személyi jövedelemadó-rendszerben és a gyerektámogatások rendszerében végrehajtott változtatásokkal beindíthatók a belső kereslet emelésének motorjai. Igaz, emiatt lesz egy kb. 500 milliárd forintos adóbevétel-kiesés, de ezt a különadókkal, a Robin Hood adó meghosszabbításával és a magán-nyugdíjpénztári megtakarításokkal pótolni lehet. Sőt, ezekből még a hiány csökkentésére és a kiadások növelésére is futja. A fogyasztás, a belső kereslet bővülése kiszélesíti a beruházásokat is, amelyeket az uniós források is táplálnak.

Közben a magán-nyugdíjpénztári megtakarítások egy részéből csökkentjük az államadósságot, így kisebb lesz a kamatszolgálat. A növekedés belendülése, 2013-tól már öt százalék feletti dinamikája karbantarthatja az államháztartás hiányát és mérsékelheti az államadósság GDP-hez mért mértékét is. A nagyobb növekedéshez magasabb foglalkoztatás tartozik, tíz év alatt teljesíthető az egymillió munkahely létrehozása. A nagyobb dinamika ára, hogy az infláció nem süllyed az MNB inflációs célkitűzése alá, de ez nem is probléma, a kitűzött inflációs cél megemelhető 3,5 százalékra, és a valamivel magasabb, a konvergencia követelményét figyelmen kívül hagyó infláció is segíti az adósság csökkentését (ti. annak elinflálásán keresztül). A 2015-ig felrajzolt pálya egyébként 2012-től folyamatosan javuló külgazdasági feltételekkel számol.

1. táblázat

Az Orbán-kormány előrejelzése a makrogazdasági pályára
(előző év= 100%)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
GDP növekedése	-6,7	0,8	3,0	3,5	5,0	5,2	5,5
GDP milliárd Ft	26054	26980	28440	30270	32610	35310	38290
Háztartások fogyasztása	-6,8	-2,6	2,6	2,5	4,1	3,6	3,8
Közös. fogyaszt.	2,2	3,3	-7,6	0	0,2	0,2	0,2
Bruttó állóeszköz- felhalmozás	-8	1,4	6,9	6,8	8,4	11,6	12,1
Export	-9,6	12,6	9,0	10,3	11,0	11,3	11,3
Import	-14,6	11,4	9,3	10,5	11,3	11,7	11,8
Munkatermelé- kenység növ.	-4,3	0,9	3,3	1,7	2,0	2,3	2,5
Folyó fiz.mérleg	-0,5	0,2	-0,2	-0,8	-1,4	-2,0	-2,7

egyenlege a GDP %-ában							
Fogyasztói infláció	4,2	4,7	3,5	3,3	3,4	3,6	3,5

Forrás: Nemzetgazdasági Minisztérium

Első ránézésre ez egy politikailag nagyon is vonzó elképzelés, ezért is szeretett bele Orbán Viktor a „jobbkezebe”, hiszen úgy tudunk növekedni, ami jóléttöbbleteket is hoz, hogy közben az egyensúly is tartható anélkül, hogy megszorításokat, reformokat kellene alkalmazni. Minden maradhat a régiben, csak mindenhez többletforrás lesz.

Az elképzelés kockázatai, buktatói a következők:

- A külső pálya túlságosan optimistának tűnik különösen annak ismeretében, hogy milyen feszültségekkel működik Európa fejlett térsége is. Irreális 2011 után javuló, kétszámjegyű dinamikát mutató külső keresletet prognosztizálni. A külső pálya megbicsaklását a belső keresleti tényezők nem tudják ellensúlyozni, vagy ha erre a gazdaságpolitika törekszik, akkor olyan külső egyensúlyromlást idézhet elő, ami megkérdőjelezi a növekedés fenntarthatóságát.
- A személyi jövedelemadó egykulcsossá tétele csak a 400 ezer forint feletti fizetéssel rendelkezők körében eredményez reál-keresetnövekedést, a jövedelemtöbblet fogyasztásra fordítása azonban kétséges. Ahol nincs béremelés, mint például a közszférában, ott a nettó keresetek is csökkenhetnek (közben ugyanis 0,5 százalékponttal megemelték a munkavállalók által fizetendő tb-járulék összegét). Ennek a kompenzálására tervezte be – utólag - a kabinet azt a 22 milliárd forintot, amit kereset-kiegészítésként ebben a körben teríteni fog. A fogyasztáson keresztül történő növekedés-ösztönzés az összes lehetséges keresleti tényező közül a leggyengébb és egyben importigényes is. Az alkalmazott adócsökkentés tehát a növekedés gyorsítása szempontjából kevésbé hatékony, és kétséges. S mivel a munkaadónak semmivel sem lesz kisebb a foglalkoztatás-terhelése, ezért a munkahelyteremtés az adó oldaláról nem kap ösztönzést. A táblázatból kiszámítható, hogy a kormány nemzetgazdasági szinten a következő

évben a foglalkoztatás csökkenését prognosztizálja. (Ezt valószínű, a közsférában beálló dolgozói létszámcsökkenésnek tulajdonítja, a költségvetésben 25-30 ezer fős fogyás szerepel 2011-re.)

- A vázolt inflációs pályának felfelé mutató kockázatai vannak. Részben a fogyasztás élénkülése okán, ami gyengíti a keresleti korlátot, részben a különadók okozta a költségnyomás miatt.
- A kormány nem veszi figyelembe, hogy az adócsökkentéssel és a nagyon gálans gyerekkedvezmények megadásával, valamint a társasági adó 10 százalékra mérséklésével keletkezett lyuk betömésére alkalmazott eszközök nemcsak inflációt erősítő, de növekedést gyengítő hatással is bírnak. Ez a hatás több tényezőtől tevődik össze.

= A válsággal sújtott ágazatok voltak eddig a versenyszektor egyik legnagyobb beruházói. Vezető képviselői eddig rendre úgy nyilatkoztak, hogy a források elapadása, valamint az elbizonytalanított határidejű adó miatt felül fogják vizsgálni beruházási terveiket. Az informatikai szektorban ez különösen súlyos, mert a rendkívül gyors fejlődést mutató ágazatban a fejlesztések elmaradása az egész ország versenyképességének romlását vonja maga után.

= A PPP jellegű beruházások felülvizsgálata és újabbak engedélyezésének megtiltása azt jelenti, hogy a lehetségesnél kisebb lesz a fejlesztések üteme.

= A bankszféra extraadóztatása következtében a pénzüzetek többsége veszteséges lesz, ami rontja a tőke-megfelelési mutatót. A bankadót egyébként a pénzüzetek a legrosszabbkor kapták a nyakukba, amikor a kivérzett adósok (KKV-k, lakosság, önkormányzatok) miatt rendkívül mértékben megugrott a céltartalék-képzési kötelezettségük. A tőke-megfelelési mutató javítása érdekében vagy tőkét kell, kellene emelni, vagy a hitelkínálatot kell visszafogni. Minthogy az előbbire az anyabankoknak nincs forrásuk, mert kivérzték a válságban és a Bázeli III. kötelezettségnek is eleget kell tenniük, ezért a bankszövetség elnöke szerint a bankok általános reakciója a hitelezési aktivitás visszafogása lesz. Költség-tartalékai ugyanis már nem igazán vannak a

bankoknak. Ezáltal mérséklődik a növekedés, hiszen egy százalékos GDP többletkez legalább 3 százalékkal kellene nőnie a finanszírozási forrásoknak. Ezt lehet pótolni külföldi tőkebeáramlással, ami valószínű elakad, részvénykibocsátással, ami nagyon korlátozott lehetőséget jelent és hitelekből. De éppen ez utóbbi csapjait szorítja meg a bankadó.

= A válságadók ötletszerű bevezetésével, a kormány akciózásaival, és a jogbiztonság kiiktatásával elbizonytalanított általános vállalkozói környezetben a vállalkozások – még ha forrásuk lenne is rá – nagyon meg fogják gondolni fejlesztéseiket.

= A magán-nyugdíjpénztárban lévő források felélésével csökken a hazai megtakarítások szintje, és ez külső források megszerzése irányába fordítja a beruházni szándékozókat, aminek a költségei megemelkednek.

= A jegybank a megemelkedett inflációs kockázatok és a külső befektetői tőke bizalomgyengülése okán kénytelen volt felhagyni kamatvágó politikájával. A kamatemelés folytatódását 2011-ben sem tartjuk kizártnak, ami megemeli a beruházások implicit megtérülési rátáját, miközben megdrágítja a finanszírozásukat.

= Az Orbán-kormány által felmutatott általános gazdaságpolitikai magatartás tőkekimenekítést válthat ki a vállalkozói szférában és a háztartások körében is, ami tovább drágítja a költségvetés és a beruházások finanszírozását. A magán-nyugdíjpénztárak felszámolásával az állampapírok vásárlásának jelentős köre esik ki, miközben azok kínálata megemelkedik. Ez általános hozamnövekedést eredményezhet, újabb oldalról drágítva a finanszírozást és nyomást gyakorolva az alapkamat emelésére.

Orbán Viktor és Matolcsy György megnyilvánulásaiból az derül ki, hogy mindketten tisztában vannak a választott, nem szokványos gazdaságpolitikai megoldások kockázatával. Orbán Viktor ki is nyilatkozta, lehetséges, hogy nem fog sikerülni a kísérlet. Hogy mennyire nem biztosak a saját sikerben annak legfőbb bizonyítéka a válságadóknak nevezett extra elvonások 2012. utáni további éltetése, rendszerben tartása. Akkor, amikor már több mint öt

százalékkal dübörög a gazdaság, valószínű a válságadó nevet le kell cserélni például hozzájárulásra a nemzeti közmegegyezéshez.

A befektetők és befektetés/hitelminősítők többsége nem hiszi el, hogy ezzel a csodareceptű gazdaságpolitikával – amellyel lecserélik az „ódivatú, poros megoldásokat” - a kormány az egyensúlyt is tartani tudja, és a növekedést is öt százalék fölé pörgeti, miközben többszázezer munkahelyet állít elő. A rövid távon, formálisan elérhető deficitcsökkentés eszközrendszerét vizsgálva arra a következtetésre jutottak, hogy az alkalmazott megoldások rongálják a növekedés alapjait, és nem eredményeznek fenntartható költségvetési finanszírozást – mérséklődő deficit mellett sem. A november végén megjelent bizalomcsökkenés erre vezethető vissza. Ha úgy tetszik a kormány harmadik öngóljának tekinthetjük a költségvetési politika elemeinek lassú kibontásával ismertté vált gazdaságpolitikát, amellyel szemben a finanszírozóknak erős fenntartásaik vannak. Az államcsőd elleni biztosítás öt éves papírjának felára november végén 375 bázispontra emelkedett, és december első felében is szépen kúszott fölfelé. A forint megint begyengült, 280 forint fölé nőtt az euró, és 200 forint közelébe a svájci frank ára. Igaz, az ír válság is szerepet játszott a régióval szembeni bizalom csökkenésében, és a kedvezőtlen monetáris mutatókban ez is szerepet kapott. De az átalakuló országok mutatóival összevetve nálunk az átlagosnál nagyobb volt a romlás. S a többiekkel ellentétben a hitelminősítők csak nálunk szólaltak meg. A Moody's két fokozattal is rontotta besorolásunkat, a Fitch kilátásba helyezte (december végén meg is tette...), a S and P pedig már korábban is úgy vélte, hogy a bővli kategória előtt tart bennünket, negatív kilátásokkal.

A leminősítésre, illetve annak kilátásba helyezésére Szijjártó Péter, a miniszterelnök személyes szóvivője úgy reagált, hogy ez nem lepte meg a kormányt, hiszen Orbán Viktor már a nyáron jelezte, erre számít. Mintha az előrelátás felidézése ebben az esetben csökkentette volna a minősítés súlyát. Azt sajnos senki nem vetette fel, hogy ha a bölcs vezér ilyen pontosan látta a közeljövőt, ami Magyarország számára nagyon is kedvezőtlen feltételű, nem érez-e felelősséget az előállításáért.

November végén megszólalt az unió gazdasági és pénzügyi biztosának (Olli Rehn) szóvivője is, és a következő kifogásokat emelte:

- Aggályos a tartós megtakarításokat a folyó kiadások finanszírozására fordítani.

- Nem biztosítja a kormány az átlépés szabadságát, nem erről volt szó korábban.
- A magán-nyugdíjpénztárak hiányozni fognak a magyar tőkepiacról.
- Helytelen a Költségvetési tanács felszámolása.

Az unió egyébként nem szólhat bele abba, hogy miként csökkenti egy ország a deficitjét, csak a deficitmérséklés követelményét írhatja elő. Ám az unió statisztikai hivatala utólag jelezheti, hogy mit nem fogad el deficitcsökkentő tételként. Az első hírek szerint az unió aláírta a magyar magán-nyugdíjpénztári megoldást, mert nem akart még egy Görögországot előállítani az unióban. Ismert azonban olyan vélemény is, hogy ez az ügy koránt sincs lezárva, és lehet, hogy később megkapjuk a büntetésünket. Mindenesetre Lengyelország nem merte a magyar utat választani, és Brüsszel is erre való tekintettel engedélyezte inkább december közepén nekik azt, hogy a magán-megtakarításokkal csökkenthetik a deficit nagyságát.

Orbán Viktor és Matolcsy György valahányszor külföldiekkel, vagy hazai befektetői, vállalkozói körökkel tárgyalt, vagy ilyen közegben nyilatkozott, mindig hangsúlyozta a költségvetésben szükséges reformok végig vitelét. A költségvetés benyújtását megelőzően utoljára Matolcsy György nyilatkozott arról az MGYOSZ fórumán, hogy 2011-től reformok tucatjaira kerül sor, ők bátrak és készek meghozni minden ilyen irányú döntést. Ezzel a bejelentésével azt a várakozást keltette, illetve erősítette, hogy a reformok már a 2011-es költségvetést is alakítani fogják, csak ezekről az önkormányzati választások előtt nem akarnak beszélni. Mint később kiderült ugyanaz az átverés volt, mint a parlamenti választások előtt, és ugyanaz a remény fűtötte a piacokat most is, mint akkor. Ám a 2011-re összeállított költségvetésből semmiféle reform nem volt kiolvasható, csak reformokat pótló adóemelési döntések a magán-nyugdíjpénztárak forrásainak becsatlakoztatása mellett. Ez csalódást keltett a piacokban, ami az említett véleményekben és monetáris jelenségekben jelent meg.

November végén Matolcsy György jónak látta, hogy a piacok reforméhségét csillapítsa, és bejelentette, hogy a szakmai műhelyekben már folynak a munkálatok azokról a reformokról, amelyeket 2011 februárjában hoznak majd nyilvánosságra, és ezek megalapozzák az államháztartás tartós egyensúlyát, a 4-6 százalék közötti növekedést továbbá a foglalkoztatás gyors bővülését. A reformcsomaggal 6-800 milliárd forintos stabil megtakarítás lesz elérhető az államháztartás kiadási oldalán. Erre a piacok a legteljesebb közömbösséggel reagáltak, mondván, hiszik, ha látják. (Megfigyelhető volt egyébként a

piacok reakciósebességének és hevedességének fokozatos csillapodása. Az első öngól, a június eleji Kósa nyilatkozatok utáni turbulencia, ezt szinte azonnal csillapítani tudta az előírt deficitcél tartásának vállalása. Az IMF-fel szembeni szabadságharc után már lassabban nyugodtak csak meg a kedélyek, tkp. csak szeptember elején, a 2011-re vállalt deficitcsökkentés bejelentésével. November végét követően nem alakult ki béke az olajfák hegyén a tanulmány e részének írásának – 2010. dec. közepe – idejéig.) A piac magatartása tükrözte azt a hitelességvesztést, amit a kabinet döntései nyomán – minden ellenzéki ármánykodás nélkül is – elszenvedett fennállásának első félévében. Ezen nem kell csodálkoznunk, hiszen csak ennek az egyetlen tételnek a kapcsán a következő információkat adta 2010. decemberéig a nemzetgazdasági miniszter:

- A 6-800 milliárd forintos kiadáscsökkentésről a miniszter először november elején beszélt az Országos Érdekegyeztető Tanácson, ahol részletezte, miből fog összejönni ez a megtakarítás. Eszerint forrása az olcsóbb állam, az adósságteher csökkentése és a PPP beruházások terheinek visszavágása lenne.
- November közepén ugyanezt a kiadáscsökkentést csupán a bürokrácia visszavágásából vélte összehozhatónak Matolcsy György, a költségvetési vita megkezdésekor. (Megjegyezzük, hogy nagyjából ezzel egyidőben, államtitkára, Cséfalvay Zoltán azt nyilatkozta, hogy a bürokrácia csökkentéséből négy év alatt remélnék 800 milliárd forintos megtakarítást.)
- December közepén a HVG-nek adott interjújában arról nyilatkozott a miniszter, hogy a 6-800 milliárd forintos megtakarítást hozó csomagból 100-120 milliárd származna a Munkaerő-piaci alapból, 100 milliárd forint a gyógyszerkasszából, 50 milliárd forint a MÁV-nak adott éves apanázból és 150 milliárd a rokkant nyugdíjasok számának felére csökkentéséből.¹ (Heim Péter egy korábbi interjújában már megemlítette, hogy a rokkantnyugdíjasok fele kb. ma is dolgozik, ezért státuszukat felül kell vizsgálni.²)

¹ Mert az OECD-ben éppen fele akkora az arányuk a nyugdíjasokon belül, mint nálunk.

² Ez több mint 200 ezer embert jelentene. Ha őket kizárnák a rokkant nyugdíjazásból, akkor a munkanélküliek seregét bővítenék, de legalábbis a segélyre várókét.

Az említett miniszteri megnyilvánulások nemcsak ellentmondtak egymásnak, de még csak utalást sem tartalmaztak azokra a reformokra, amelyeket a piac joggal elvár tőlünk. Így gyaníthatóan 2011 tavasza újabb csalódás lesz a befektetők számára. Annál is inkább, mert decemberi, Heti válaszbeli interjújában Matolcsy György már arról nyilatkozott, hogy a 2011-12-ben bevezetett reformoknak köszönhetően majd csak 2013-2014-ben csökken éves szinten 6-800 milliárd forinttal a költségvetés kiadási oldala. Vagyis a 2012-es költségvetést még ezek figyelmen kívül hagyásával kívánják összeállítani. Azt viszont bizonyosan kizárhatjuk, hogy a parlamenti választások előtti és alatti esztendőben a kiadásokat ilyen mértékben megfaragják. Előző kormányzati periódusában, 1998-2002 között a Fidesz 2001-ben már rendesen kiengedte a gyeplőt.

4. A kormány gazdasági céljainak teljesülését akadályozó korlátok lebontása

A miniszterelnök a költségvetési vita kezdetekor kinyilvánította, hogy „Mindent, ami akadályoz abban, hogy a gazdaság lábra álljon – és magyar lábra – félre kell gördíteni az útból”. „Az nem megy – hangsúlyozta -, hogy hozunk egy gyors és erőteljes gazdasági döntést, ami a magyar gazdaság túlélését, felszínen maradását szolgálja, ráadásul a választók akaratát érvényesíti, és bármelyik, régi szabályokkal működő intézményünk elbizonytalanítja a piacokat a tekintetben, hogy mi is fog történni”. (Annak a kétsége fel sem merült Orbán Viktorban, hogy esetleg maga a döntés az, ami a piacokat elbizonytalanítja.) Ezzel a bejelentésével Orbán Viktor egyértelművé tette, hogy semmiféle akadályt nem tűr, ami feltartóztatná elképzeléseinek megvalósulását. A belső gazdasági/intézményi korlátok lebontásában eddig is kiemelkedő teljesítményt mutatott az új kormány.

1. A parlamenten és az államigazgatáson belüli egyeztetések huzavonáját, az intézkedések hatásait bemutató tanulmányok elkészítésének és az érdekképviselőkkel való tárgyalások nyűgét a rendkívül innovatív kabinet az egyéni képviselői indítvány benyújtásának formájában takarítja meg. Ez a gyakorlat teljesen általánossá vált, ami már az előkészítés szakaszában kikapcsol mindenféle ellenvetést, és igen nagymértékben felgyorsítja a törvénykezést. A közvetlen és a közvetett társadalmi kontroll ezzel sikeresen ki lett iktatva.

2. Az Alkotmánybíróság jogkörének korlátozását az váltotta ki, amikor az AB alkotmányellenesnek minősítette a jutalmakra, végkielégítésekre visszamenőleges hatállyal kivetett, 98 százalékos személyi jövedelemadót. Hogy ilyen határozat készül, jó pár nappal korábban már ismert volt, és a Fidesz fel is készült rá. Az AB ítélelhirdetését követő néhány órán belül előállt Lázár János azzal a javaslattal, hogy az országgyűlés soron kívül módosítsa az alkotmányt abból a célból, hogy az AB ne rendelkezessen döntési kompetenciával, vizsgálati jogosultsággal azokban a kérdésekben, amelyekről nem lehet népszavazást tartani. „Az Alkotmánybíróság széleskörű jogosítványokat gyakorol a normakontroll terén, ami a rendszerváltás első időszakában indokolt volt. A jogállam megszilárdulásával az alkotmánybíráskodás ilyen széles jogköre már indokolatlanná vált.” – hangzott azonnal az ideológiai érvelés. Ugyanakkor a Fidesz frakcióvezetője elismerte, hogy ha az AB nem minősítette volna alkotmányellenesnek a 98 százalékos különadót, akkor most nem rendelkeznének az AB szerepkörének módosításáról.³

Az Alkotmánybíróságra vonatkozó törvény módosítása következtében a testület nem foglalkozhat a továbbiakban a költségvetést, a költségvetés végrehajtását, a központi adókat, járulékokat, illetékeket, vámokat, helyi adókat érintő kérdésekkel. Kivéve azt az esetet, amikor az emberi méltóság sérülne. Ám adózási kérdésekben eddig soha senki nem hivatkozott az emberi méltóságra.

A 98 százalékos adó elutasítása nyilvánvalóan csak apropóul szolgált a gazdasági kérdésekben komoly ellensúlyt képviselhető alkotmánybíróági kontroll kikapcsolására. Leginkább a magán-nyugdíjpénztárakra vonatkozó elképzelések keresztbe törését kellett a kormánynak megakadályoznia.

3. Miután a 2011. évi költségvetés vitájában a Költségvetési Tanács pontosan úgy viselkedett, mint ahogy azt a törvény számára előírja, s mint tette a korábbiakban is, Varga József, fideszes képviselő előállt azzal a javaslattal, hogy a Tanács 2011-re előírányzott 835 millió forintos keretéből 825 milliót átcsoportosítana a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány (MACIKA) javára, mert a

³ Orbán Viktor 1995-ben, a Bokros-csomag ellen benyújtott alkotmánybíróági döntéseknél a következőt nyilatkozta: „Egy demokráciában nem képzelhető el, hogy a kormány a saját programját egyetlen lehetséges útnak minősítse. Egy demokráciában mindig van más út, ha az emberek úgy döntenek.” (OV. 2010-ben vagy a demokráciáról nem akar tudomást venni, vagy a „más útról”, vagy – és ez a legvalószínűbb - egyikről sem.)

cigánytanulók ösztöndíjának fedezetéhez erre lenne szükség. Néhány nappal később Matolcsy György annak a véleményének adott hangot, hogy a KT-nak egyetlen fillért sem kellene adni. Elképzelése Rogán Antal előterjesztésében meg is valósult, amennyiben a maradék 10 millió forintot az országgyűlés hivatala kapja meg.⁴ Ezzel a Fidesz szimpatizánsokból felálló KT-t teljes egészében sikerült kivéreztetni, amivel a gazdasági ellensúly további jelentős bástyája omlott össze. Az eredeti KT helyén felálló új tanácsnak ugyanis csak formális jogköre lesz, noha természetesen ennek az ellenkezőjét állítja a kormányzati ideológia, amely szerint a korábbinál erősebb felhatalmazású testület áll fel.

Az új testület tagjait az Állami Számvevőszék, az MNB elnöke és a köztársasági elnök által kinevezett közgazdász alkotja. Ez már indulásnál Fideszes többséget jelent. Jogosult lesz a költségvetést a parlamentnek való benyújtás előtt véleményezni (10 nap alatt) és azt a kormánynak átdolgozásra visszaadni. Másodszori véleményezésre már csak 5 napot kap a testület, és javaslatától függetlenül benyújtható lesz a költségvetés a parlamentnek. Vagyis megint egy színjáték forgatókönyvét láttuk törvényi keretekbe öltöztetni, a hangoztatott vétőjog csak formális.⁵ A testületnek nem lesz apparátusa, és nem tájékozódhat előzetesen a költségvetést készítőktől, vagy azokhoz közelállóktól. Tagjainak összetételéhez megint törvényt kellett módosítani, mert Domonkos László csak így kerülhetett be a testületbe; ez úttal azonban minden, a tagokkal szemben korábban támasztott követelményt is eltöröltek. A KT szakértői háttérének gyors szélnek eresztéséhez viszont 30 napról 5 napra kellett módosítani azt a Munka-törvénykönyvbeli rendelkezést, hogy csoportos elbocsátás alkalmával hány nappal korábban kell értesíteni az érintetteket. Az elbocsátás technikája ellentétes az uniós szabályokkal is.

Kopits Györgyöt végül úgy sikerült posztjáról eltávolítani, hogy dec. 20-án az egészségügyi törvény módosításáról szóló végszavazás alkalmával e törvény szövegébe fűzték bele az erre utaló mondatot, ami a törvényalkotás teljes

⁴ Időközben Farkas Flórián és Varga József, két roma fideszes képviselő összeveszett, hogy kié is legyen a pénz., így került a módosító javaslat Rogán Antalhoz. Varga József egyébként kikotyogta, hogy neki nincs semmi baja a KT-val, nem is tudja, mit csinálnak, neki ezt a Fidesz szakértői stábjából javasolták, amin persze kapva kapott.

⁵ Matolcsy György Heti válaszbeli interjújában (2010. dec. 22.) ezt is képes az ellenkezőjére fordítani. Azt állítja, hogy mivel a KT segédkezet nyújtott a 2010. évi költségvetés csalásához, ezért „vissza kell térni ahhoz a koncepcióhoz, melyben a költségvetés a parlament elé már csak a tanács egyetértésével kerülhet.”

megcsúfolását jelentette, hiszen a Költségvetési tanácsnak semmi köze az egészségügyhöz. A végszavazás előtt már csak koherenciazavart elhárító módosítással szoktak és illik előállni.

4. 2010. végén még csak egyéni képviselői indítvány formájában létezik, de létezik a sztrájkjog korlátozására irányuló kezdeményezés (Kontur Pál és Kara Ákos – fideszes képviselők részéről). Eszerint a közösségi közlekedésben, a energiaszektorban és a távközlésben törvény szabná meg az elégséges szolgáltatás mértékét. Ahol ilyen nincs, ott a sztrájk meghirdetése előtt egyezsége kellene jutni, ám, ha ez nem jön létre, akkor a bíróság döntésére van szükség (öt napon belül le kellene zárni az első és másodfoknak is). Amennyiben az elégséges szolgáltatás biztosítása nélkül folytatnák a sztrájkot, akkor az jogellenes lenne és fel lehetne oszlatni. Ha viszont az elégséges szolgáltatás körét elég szélesre szabják, akkor a sztrájk hatása gyengül, vagy egyszerűen értelmét veszti. Kontur Pál korábban nem tartotta fontosnak az elégséges szolgáltatásokról való megállapodás szükségességét, sőt úgy nyilatkozott, hogy a sztrájkjog alapvető alkotmányos jog, amit nem lehet elvenni az emberektől, és megérti az embereket, akik végső elkeseredésükben választották a tiltakozás ezen módját.

5. Különféle információk jelentek meg az érdekképviseleti szervek hatáskörének korlátozásáról, illetve összevonásáról, azaz a nemzeti együttműködés érvényesítésének sajátos, fideszes megoldásáról. Amikor az érdekképviselet vagy formális partnerré degradálódik, vagy megszűnik, vagy súlyát veszítve beolvasztódik egy másik alá, hogy együtt képezzenek gittegyletet (pl. agrárkamarák és kereskedelmi kamarák összevonása).

6. 2010 végére a kormány gazdaságtörténetileg rendkívül innovatív és egyben improvizatív elemekkel dúsított gazdaságpolitikájának már csak egyetlen intézményi ellensúlya maradt, a Magyar Nemzeti Bank. Orbán Viktor a jegybank elnökével szembeni támadásokat már a kormányalakulás előtt megkezdte, minden apropó nélkül. A választási és egyben kormányprogramban igen kevés adat szerepelt, de az igen, hogy a jegybanki kamatlábat 4,5 százalékon tartja

kívánatosnak a kormány, amivel a követendő jegybanki magatartást írta elő a független jegybank számára.

A jegybankelnök, noha többször kifejezte együttműködési készségét a kabinettel, mindannyiszor elutasítást kapott. Beleértve az eladósodott devizahitelek problémájának megoldásához felajánlott segítséget is. A MNB elnökének fizetése körüli viták Brüsszelig nyúlnak. Brüsszel nem értett egyet a jegybanktörvény ilyen értelmű módosításával, a kormány azonban hajthatatlan maradt és a bírósági eljárást is vállalta.⁶

A kormány nem jutatta el a költségvetési tervezetet a parlamenti benyújtás előtt az MNB-nek, noha az törvényi kötelezettsége lett volna. (AZ MNB ettől függetlenül elkészítette véleményét és nyilvánosságra hozta azt.) Ezzel a döntésével önkényesen kapcsolta ki a fiskális politika jegybanki kontrollját.

Mínt hogy a jegybank elnökét nem tudják leváltani, viszont a 2011 tavaszán leköszönő négy Monetáris tanács tag után meg tudják változtatni a döntéseket hozó testület összetételét, a kormány módosította a jegybanktörvényt. Ezek szerint a monetáris tanács tagjait a továbbiakban a parlament gazdasági és informatikai bizottsága jelöli ki, és a parlament fogadja el. Így megszűnik az elnök jelölési és véleményezési joga a tagokat illetően. Simor András kénytelen lesz a ráoktrojált személyekkel dolgozni 2011. áprilisa után. A jegybankelnök ehhez azt a kommentet fűzte, hogy Monetáris Tanács tagok jelölésének megváltoztatásával csak azok a kormányok élnek, amelyek elbizonytalanodtak gazdaságpolitikájuk sikerében.

Matolcsy és Orbánt ismerve nem hiszem az elbizonytalanodást, inkább az általuk vélt siker érdekében akarnak maguknak újabb biztosítékot szerezni, a monetáris politika felügyeletük, befolyásolásuk alá vonásával.

⁶ A kétmillió forintos fizetési plafon előírása alól kivették a politikusokat, az állami tulajdonban lévő cégek és bankok vezetőit, a bp-i közművek vezetőit, a közmédiumok vezetőit, - rájuk nézve nem volt uniós szabály., csak” Simor András havi járandóságát negyedelték meg. Ám ehhez kellett igazítani – még az előző Fidesz kabinet által hozott szabály szerint – az MNB felügyelő bizottsági tagjainak javadalmazását. Míután Járai Zsigmond lett a jegybank felügyelő bizottságának elnöke, megalkották a Lex Járait, az egyébként járó összegeket megnégyesítették, mondván, hogy ez áll arányban a végzett munkájukkal. Simor ezt a megaláztatást is állta.

S hogy milyen irányultságú munkára számíthat Simor András arra tanulsággal szolgált az a kormány részéről megnyilvánuló vehemens támadás és elutasítás, ami a november és december végi kamatemelést követően állt elő. Matolcsy tolmácsolásában a kormány kifejezésre jutatta, hogy nem ért egyet a kamatemeléssel, mert azt a gazdasági folyamatok és az államháztartás helyzete nem indokolja. 2011-13 között pedig biztonsággal teljesíthető a 3 százalék alatti deficitcél. Úgy látszik a miniszter úr elfelejtette a minisztériumában készült hosszú távú prognózist, amely minden évben 3 százalék feletti inflációt tartalmazott.

Orbán Viktor decemberben Lettországból üzenté meg, hogy nem ért egyet a kamatemeléssel, amely akadályozza a gazdaság növekedését. Holott a kamatemelés a kiszámíthatatlan kormányzati gazdaságpolitika okán meggyengült bizalom miatt kényszerült ki az inflációs várakozások ugyancsak kormány által felfűtött mivolta mellett.

December közepén Jean-Claude Trichet, az ECB elnöke határozott hangú levélben reagált a jegybank függetlenségét sértő kormányzati megnyilvánulásokra. Kifogásolta a Felügyelő bizottság aránytalanú díjazását, a kamatdöntés kormányzati kommentálását, azt, hogy a költségvetési és a jegybanki törvény módosításakor nem kéri ki a jegybank véleményét. Figyelmeztetett az uniós szerződésre, amely előírja, hogy a kormányoknak a központi bank függetlenségét tiszteletben kell tartaniuk, és nem lehet a jegybanki döntéshozókat befolyásolni.

Ahogy a nemzetközi szervezetek megnyilvánulásai eddig sem tántorították el a kabinetet nem konvencionális gazdaságpolitikájának folytatásától, úgy az ECB aggályai sem fogják döntéseit befolyásolni. Úgy vélik, hogy a cél szentesíti az eszközt, és ennek érdekében minden konfliktust felvállalnak. Csakhogy egyszer ezek a konfliktusok olyan kritikus tömeget fognak elérni, ami felrobbantja azokat.⁷ Eddig kiebrudaltuk az IMF-t, ujjat húzunk számos kérdésben az uniós bizottsággal, leminősítjük a leminősítésünket közlő befektetés- és hitelminősítőket, semmibe

⁷ Például úgy, hogy kiiratkozunk az EU-ból. Az uniós alapszerződésben szerepel ugyanis a jegybanki függetlenség, és a jegybank elsődleges feladatáént az árstabilitás elérése és fenntartása. Ha a jegybanki alaptörvényt ezzel ellentétesen módosítják, megtehetik, ez feles törvény, akkor kiszervezzük magunkat az Európai Unióból. (Ezt a nézetet vallja Simor András, jegybankelnök is – Magyar Narancs, 2010. dec. 16.)

vesszük az ECB figyelmeztetéseit, az oroszokkal nem tudunk szót érteni...ennyi 2010 végén a gazdaság külpolitikai mérlege.

5. A második akcióprogram

Az Orbán-kormány első akcióterve június elején készült el, annak a tűznek az eloltására, amit Kósa Lajos, Szijjártó Péter és Varga Mihály gyújtott meg és hevített fel június 3-án. A tőzsdén és az állampapírpiacra kiváltott tőkemenekülés megállítását szolgáló 29 pontos akcióterv annak bizonyítására szolgált a társadalom előtt, hogy nincs más, a kormány be van szorítva a Bajnaiék által elfogadott deficitmértékbe, amit kívülről erőltetnek ránk. Orbán előtte Barrosoval mondatta ki Brüsszelben a 3,8 százalékos hiány tartásának köteleességét.

Minthogy ekkor oszlott el minden remény arra vonatkozólag, hogy a 2010. évi költségvetési mozgástér bővíthető, és – mint fideszes szakértőktől tudjuk – „nem volt B-terv”, 72 óra alatt összekalapáltak valamit, aminek 2010-re vonatkozó legnagyobb tétele a pénzügyi adó volt. Orbán Viktor azonban nagyon elégedett volt az akciótervvel, olyannyira, hogy be is jelentette: a továbbiakban ez lesz a kormányzati forma. A következő akcióterv pedig szociális jellegű lesz, és szeptemberben hozzák nyilvánosságra. Ebből azonban – szerencsére – nem lett semmi.

Orbán a második akciótervvel október 13-án állt elő a Széll Kálmán társaság ülésén, amikor a következőket mondta: „A jövőben a gazdaságpolitika azon dolgozik, hogy a sikerhez közös részvétel, ahhoz pedig arányos terheviselés szükséges. Azoknak kell többet adniuk, akiknek van”; „...ma minden energiánkat a munkahelyteremtésnek és a gazdasági növekedésnek kell alárendelni. Az eladósodással és megszorítás politikájával szakítani kell, hiába várja ezt szakértők garmadája, ha a közérdek felülírja a magánérdeket, akkor annak érvényt kell szerezni.” (Népszabadság okt. 14.)

Ekkor jelentette be a miniszterelnök a válságadókat, amelyek azért válságadók, mert átmeneti jellegűek, 2010-2012-re szólnak, továbbá azt, hogy novembertől kezdve 14 hónapon keresztül nem utalnak át járulékot a magán-nyugdíjpénztáraknak, és felfüggesztik a még el nem indított PPP beruházásokat és újratárgyalják a már futókat.

A második akcióterv tehát ismét egy koherens, hosszú távú gazdaságpolitikai koncepció hiányában kényszerült ki a 2011. évi költségvetés előkészítésére, amelynek korábban rögzített (konvergencia-programban) deficitcéljának teljesítése alól megint nem kaptunk felmentést. (Ez a július közepi IMF-EU tárgyalásokon derült ki.) A második akcióterv nem más, mint ismét egy sajátos menekülési útvonal a külső beszorítottságban teremtett kényszerhelyzetből úgy, hogy közvetlen megszorítás ne érje a háztartásokat, vagyis lényegében Orbán hitelességének mentéséről van szó – közvetlenül mások számlájára, amit közvetve majd az egész nemzetgazdaság fizet meg.

Harrach Péter, KDNP véleményét tolmácsolva azt mondja, hogy a tervezett intézkedések megfelelnek a keresztényszociális tanításoknak.

A piac jó két-három hétig nem reagált az akciótervre, csak, amikor annak számai a költségvetésben is megjelentek. Addig beérte annyival, hogy a kabinet tartja 2011-re is a deficitcél. Ugyan londoni elemzők szóvá tették, hogy jobb lenne a hiány csökkentését a kiadási oldali reformokkal alátámasztott visszavágásával elérni. Orbán Viktor tudja, hogy ez az akcióterv rossz üzenet a befektetőknek, de lenyilatkozza: „csak én azt állítom, hogy még így is, ezzel a rossz üzenettel együtt is érdemes vállalnunk.” (Népszabadság)

A második akciótervvel a bizalmatlanság átmenetileg makroszinten megszűnt és mikroszintre helyeződött át. A terv az első projekt „improvizációs bevételnövelő lendületének a továbbvitele – írta a Figyelő, és „riasztó perspektíva a múltból”. (Figyelő, okt. 21-27.)

A második akcióterv tartalma fokozatosan töltődött fel, és adta a 2011. évi költségvetés alapvetését. A magán-nyugdíjpénztári vagyon becsatornázása is néhány nappal később nyilvánosságra hozott gondolat. Október 19-én jelentette be Orbán Viktor a televízióban, hogy az állam többé nem utal pénzt a magán-nyugdíjpénztároknak.⁸ Október végén úgy döntött az országgyűlés, hogy a pénztártagok 2011. december 31-ig határoznak afelől, átlépnek-e az állami rendszerbe. Selmeczi Gabriella, nyugdíjbiztos nyilatkozta ekkor: „A törvény elfogadása visszaadja mindenkinek a saját pénze feletti rendelkezés szabadságát. Senki sem jár rosszabbul, mindent jóváírnak.”

⁸ Ez teljesen ellentmondott a kormányprogramban olvasható kijeletésnek, mely szerint: „Nem engedhetjük, hogy az állami nyugdíjak mellett szolgáltatást biztosító magán-nyugdíjpénztári rendszer megtakarításai veszélybe kerüljenek”

A második akcióterv ismeretében válik érthetővé, miért kellett júliusban szabadságharcot indítani az IMF-fel szemben, és miért kellett egyre vehemensebben állítani, hogy nincs szükség újabb hitel-megállapodásra. Az újabb hitel-megállapodás feltételül ugyanis a Valutaalap nem fogadta volna el a válságadókat és a magán-nyugdíjpénztári rendszer szétverését, reformokat követelt volna, amitől viszont Orbánék irtóznak.

Írások a 2. akcióprogramról:

- Áthangolások. Figyelő, okt. 14.
- Válságtüneti kezelések. Heti Válasz. okt. 21.
- A 2. akcióhős. ManCs. okt.21
- Ingyenebéd. / Muraközy Balázs. ManCs. okt. 21.
- Robog az úthenger. Gazdasági akcióterv. 2.o. Figyelő. okt. 21.
- A második akcióterv. Figyelő. okt. 21.

6. A 2011. évi költségvetési törvény

A 2011. évi államháztartási törvény helyesen határozza meg a költségvetési politikában követendő célokat, így:

- a kormányzati szektor méretének és hiányának folyamatos csökkentése,
- a jövedelemcentralizáció érzékelhető csökkentése a következő években,
- a közpénzek mainál hatékonyabb, közérdeket szolgáló felhasználása,
- magasabb színvonalú állami szolgáltatás-nyújtás,
- igazságosabb közteherviselés,
- esélyteremtő, szolidáris szociálpolitika.

A felsorolt célokból az államháztartás jövő évi hiányának csökkentésén túl a jövedelemcentralizáció némi enyhülése mutatkozik meg a benyújtott költségvetésben, a többi cél szerinti elmozdulás nem mutatható ki. Ám e két mennyiségileg teljesülő cél értékelésénél

már előljáróban le kell szögeznünk, hogy azokra olyan szerkezetben kerül sor, ami nem szolgálja a gazdaság hosszú távú, stabil növekedését.

2. táblázat

A 2011. évi növekedési pálya
(előző év = 100%)

Mutatók	Kormány	Költségvetési Tanács	MNB
GDP	3,0	2,7	3,1
Háztartások fogyasztási kiadása	3,9	2,5	2,8
Bruttó állóeszköz-felhalmozás	6,9	4,3	3,2
Áru- és szolgáltatás-export	9,0	9,9	10,5
Áru- és szolgáltatás-import	9,3	9,8	10,7
Fogyasztói infláció	3,5	3,7	4,0
Versenyszektor béremelése	-	4,3	4,4
Versenyszektor létszáma	-	0,6	0,9
Áh GFS egyenleg/ GDP	- 2,8	-2,3	-2,7*

*ESA, de az ESA-híd nem jelentős, kb. 0,1 százalékpontos

Forrás: Költségvetési tanács, MNB, Nemzetgazdasági Minisztérium

6.1. A kormányprognózis elemzése

Helyesen tételezték fel a kormányprognózis készítői, hogy a jövő évben az ideinél kedvezőtlenebbül alakulnak a külgazdasági feltételek, és emiatt csökkenteni kell a külkereskedelem súlyát a GDP termelésében. Azt is helyesen állítják, hogy 2011-ben a külső konjunktúra mellé a belső piacok élénkülő kereslete is felzárkózik. A prognózis azonban aránytalanságokat és irreális feltételezéseket is tartalmaz.

Aránytalanak tartjuk a nettó export 0,3 százalékpontonra zsugorodását, miközben mind a fogyasztás, mind a beruházás jelentősen meglódul. Aránytalan továbbá az infláció jelentős csökkenésének feltételezése (kb. 1,4 százalékpont), amikor a háztartások kiadási keresleténél kb. 6,5 százalékpontos fordulatot, erősödést várnak (nem említve a válságadók okozta költségnyomást, amiről a kabinet nem akar tudomást venni, és ezért úgy gondolja, hogy ilyen nincs, nem is lesz).

Irreálisnak, túlzottnak véljük a beruházások dinamikájának 7 százalék közelébe emelkedését az előző fejezetekben elmondottak okán, továbbá a háztartások fogyasztási kiadásainak 3,9 százalékos bővülését. A jelzett mértékű fogyasztásbővülésre csak akkor kerülhetne sor, ha a reáljövedelem-többlet egyenletesebb eloszlású lenne. A személyi jövedelem-adórendszer kiváltotta aránytalanságon túlmenően az alacsonyabb kategóriákba tartozóknál a bérrendszeren kívül is reáljövedelem-csökkenés prognosztizálható, tekintettel arra, hogy a nyugdíjakat csak 3,8 százalékkal emelik, ami legföljebb a reálérték megőrzését teszi lehetővé, a többi szociális juttatásnál pedig reálérték-csökkenésre lehet számítani. Nem véletlen, hogy minden előrejelző 3 százalék alatti fogyasztásnövekedést prognosztizál. A háztartások teljes fogyasztásánál a kabinet is 2,6 százalékos bővüléssel kalkulál, ami úgy jöhetett ki, hogy az államtól és a nonprofit szervezetektől kapott természetbeni társadalmi juttatások reálértékben 2,6 százalékkal esnek. Ide sorolhatók a személyre szabott egészségügyi, oktatási és szociális szolgáltatások.

A Költségvetési Tanács szerint a költségvetést a fent jelzettnél gyengébb pályára építették, azaz a 3 százalékos GDP emelkedésnél kisebb növekedéssel számoltak, ami az alátervezett inflációval együtt ad egy bizonyos tervezési tartalékot. Ezt egyébként nagyon helyesen tették, mert a hivatalos tartalékok szintjét 70 milliárd forinttal kisebb mértékben állították be a költségvetésbe, mint amivel a Bajnai-kormány számolt, holott a 2011-es esztendő nem nagyon néz ki kevésbé kockázatosnak a 2010. évinél.

6.2. Adópolitika – fontosabb változások

1. Reformmértékű változásnak tartja a kabinet az arányos, egykulcsos személyi jövedelemadó-rendszer bevezetését, amely szerintük a teljesítmények, a foglalkoztatás növelésére ösztönöz és mérsékelheti az adóelkerülést. Megítélésünk szerint a felső

jövedelemkategóriákban ott ösztönözhet a munkaintenzitás emelésére, ahol teljesítménybérezés érvényesül. Ez azonban nem igen jellemző, és a magas jövedelműek körében egyébként is már igen magas a munkaidő-kihasználás. A foglalkoztatás bővítése legfeljebb hosszabb távon várható el az egyszerűbbé váló rendszertől, s hasonlóan a kifizetés is.

A rendszerhez tartozik az adójóváírás csökkentése, ami legfeljebb havi 12 100 forint lehet amennyiben a magánszemély jövedelme nem haladja meg az évi 2.750.000 forintot, ezt követően az adójóváírás 12 százalékkal fut ki, de évi 3.960.ezer forintos fizetés fölött már nem érvényesíthető.

A 16 százalékos egységes jövedelemadó a szuperbruttóra vetül (bruttó kereset+27 % járulék+eho), ez csak 2012-től csökken a felére, és 2013-tól szűnik meg.

A családnagyságot 3 gyerekig veszi figyelembe a törvénytervezet. Eszerint az egy- és kétfégyerekes családokban havonta és gyermekenként 62.500 forinttal csökkenthető az összevont adóalap, ami gyermekenként és havonta 10.000 forintos adómentekarártást jelent, a háromgyerekeseknél pedig 33.000 forintot havonta és gyermekenként. A kedvezmény a jogosulttal közös háztartásban élővel megosztható.

2. A válságadókról a következőként szól a törvénytervezet: „A költségvetési egyensúly biztosítása érdekében, figyelemmel a kölcsönös felelősségvállalás elvére, bizonyos ágazatoknál (már 2010-ben is) a korábbiaktól nagyobb súllyal indokolt részt venni a közterhek viselésében.” Ez valóban olyan szöveg, ami bármikor és bárkire alkalmazható.
3. Az uniós dohányelveknek való megfelelés érdekében növekszik a cigaretta jövedéki adómértéke (más jövedéki adó is, de ez az átlagosnál nagyobb mértékben).
4. Egyes önkormányzati kisadókat eltörölnék, de csökkentik a súlyos mozgáskorlátozottakat megillető gépjármű-adómentességet.
5. Az adótörvények benyújtása után jutott eszébe a kormánynak, hogy beígérték a 40 év munkaviszonnyal rendelkező nők normál menetű nyugdíjazását akkor is, ha még nem

érték el a nyugdíjkorhatárt, a 62. évet. Ezért utólag beterjesztették, hogy a munkavállalók a továbbiakban 0,5 százalékponttal magasabb nyugdíjjárulékot (összesen 10 %-ot) kötelesek fizetni. Ez azt jelenti, hogy a 17 százalékról 16 százalékra csökkentésből – a szuperbruttót is figyelembe véve – már csak 0,8 százalék többlet marad a munkavállalónál. Ebből kb. 35 milliárd forint bevételre számítanak, ami nagyjából el is kelt volna, ha közben nem szigorítanak a nyugdíjazás szabályain, és nem hagyják ki a munkaidőalap számításba vételénél az egyetemi, főiskolai éveket.

6. Megszűnik a jellemző kereset utáni járulékfizetési kötelezettség, és helyette a minimálbér, ill. a garantált béralap lesz a járulék vetítési alapja. (78. ezer ill. 94 ezer forint).

6.3. Foglalkoztatás-politika

A törvénytervezet nem mulasztja el megismételni, hogy tíz év alatt egymillió munkahelyet kívánnak létrehozni. Ez azonban sem a jövő évre, sem az ötéves tervre nincs lebontva. A középtávú prognózist tartalmazó táblázat adataiból kiszámolható, hogy a nemzetgazdaság egészében jövőre 0,3 százalékkal csökken a foglalkoztatottak száma. Az előterjesztés és a kormányzati kommunikáció korrekten a versenyszférában lát növekvő munkahelyeket, amivel egyet is lehet érteni. Ebből következően az államháztartásból finanszírozottak körében várható 2011-ben olyan elbocsátási hullám, amit a vállalkozások növekvő foglalkoztatása sem tud ellensúlyozni.

Annak ellenére, hogy verbálisan hangsúlyozottan a kormányzati politika középpontjában a munkahelyteremtés áll, igen szegényes a jövő évre előirányzott eszköztár. Egyfelől a legnagyobb hatásúnak az szja-átalakítását tekintik, aminek szerintünk jövőre nem lesz ilyen hatása. Másfelől a részmunkaidős foglalkoztatást akarják ösztönözni azzal, hogy 27 százalék helyett csak 20 százalékot kell fizetnie annak, aki 2-szer négy órában foglalkoztat nőket.

Megszűnik a közfoglalkoztatás eddigi rendszere és helyébe a Nemzeti Közfoglalkoztatási Program. Erre a Munkaerő-piaci alapból 64 milliárd forint, az önkormányzatoktól 48 milliárd forint jut. A kettő együtt nem teszi ki a most megszűnő Út a munkába program forrásait (ennek elégtelenségére a Fidesz többször is figyelmeztetett).

Tartós munkanélküli foglalkoztatása esetén 8 hónapig teljes járulékfizetési engedmény érvényesíthető, ha további 8 hónapos foglalkoztatást vállal még a munkaadó.

6.4. A devizalapú lakáshitellel rendelkezők megsegítése

A jelzett cím alatt lényegében semmi érdemi nincs, csak megismétlik azokat a banki szabályokat, amelyeket a Kósa-Rogán páros javaslatai alapján az országgyűlés már elfogadott (díjmentessé válik a futamidő meghosszabbítása és az előtörlesztés, az átszámításnál a középárfolyamot kell figyelembe venni, szigorodik az egyoldalú szerződésmódosítás lehetősége, a felmondott hitelszerződések után a 90 naptól kezdve semmiféle költség nem számítható fel). A Nemzeti Eszközkezelő Társaság felállításáról, amelyet 2010 őszére ígértek konkrétan, nincs szó. Helyette ez olvasható: „a hitelfelvevők helyzetének javítását célozza az eszközkezelő projekt, mellyel a Kormány elő kívánja segíteni, hogy a késedelembe esett ingatlanfedezetű hitelek minél tovább banki portfolióban maradjanak. Emellett állami beavatkozást javasol azon esetekre, ahol a rászoruló hitelfelvevőket egyetlen lakóingatlanuk elvesztése fenyegetné.” Az idézett két mondat arra utal, hogy a kormány a végsőig a bankokat akarja a terhelni a rossz adósokkal, tehát kitisztításról, konszolidációról szó nincs. Ezért marad homályban az a vállalás is, mely szerint: „A moratórium időszaka alatt meg kell teremteni azokat az adósságkezelési intézményeket, melyek új életkezdésükhöz segítséget adnak az adósoknak, s hosszabb távon egyaránt szolgálják a követelések érvényesítését, de egyben a hajléktalanná válás megelőzését is.” A moratórium április 15-é lejár, a kormányzati védőhálót jelentő Eszközkezelő forrásairól a költségvetés nem rendelkezik, és előterjesztéséről sem tudni. Korábban 100 milliárd forintos alap létrehozásáról volt szó.

6.5. A bürokrácia csökkentése

A kormány további vesszőparipája a bürokrácia csökkentése is szerepet kap a költségvetési előterjesztésben. Az állami bürokráciának az itt kitűzött cél szerint 2011-ben 5 százalékkal kell csökkennie, „több tízmilliárdos megtakarítást érve el ezzel.”⁹ Ehhez a következő megoldásokat alkalmazzák:

⁹ Megjegyezzük, hogy Cséfalvay szerint legalább 200 milliárdos lesz a csökkentés.

- az államháztartásban semmiféle jutalom nem tervezhető,
- a cafetéria összegét csökkentik (max. 200 ezer/fő),
- a jubileumi jutalmat csökkentik,
- minimálisra kell csökkenteni a külső megbízásokat,
- a dologi kiadásokat 5 %-kal kell visszavágni,
- felül kell vizsgálni a kiadásokat,
- nem indítható tisztán hazai forrású beruházás.

A felsorolásból jól kivehető, hogy nincs szó a kormányzati bürokrácia strukturális átalakításáról, csak az folytatódik, ami eddig is volt, vagyis minden marad a régiben, csak kevesebb pénz jár hozzá. A jutalmak, a beruházások befagyasztása nyilván nem járható tartósan, és a dologi kiadások is idővel visszanőnek.

6.6. A területei közigazgatás átalakítása

A területi közigazgatás átalakítása a fővárosi és megyei kormányhivatalok felállítását jelenti a közigazgatási hivatalok átalakulásával, amelybe „integrálódnak a meghatározott területi államigazgatási szervek”. A funkcionális feladatellátás egységesül, ezzel jelentős költségcsökkentés érhető el. A hivatalok felett osztott irányítás lesz, a szakmai irányítást a szakminisztériumok, funkcionálist a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium látja el. A közigazgatás holdingosítása lehetővé teszi az integrált ügyfélszolgálati irodák létrehozását.

6.7. Az APEH és a VPOP összevonása

2011. január 1-jétől Nemzeti Adó- és Vámhivatal révén működik az összevont APEH és VPOP, összesen 22 ezer dolgozóval, nagyon erős felhatalmazással. Visszaállítják az adónyomozás szervezetét, és bűnügyi tevékenységet is ellátnak: lesznek regionális bűnügyi igazgatóságok, létrehozzák a bűnügyi főigazgatóságot és a középfokú bűnügyi szerveket.

6.8. A 2011. évi költségvetési törvény preferenciái és diszpreferenciái

Nagyon nehéz arra a kérdésre válaszolni, hogy ki kap többet és ki kap kevesebbet 2011-ben a 2010. évinél, vagyis, hogy valójában kit, kiket részesít előnyben a törvényelőkészítő, illetve,

hogy kik szenvednek kárt. Hiszen a költségvetési törvény nem mutatja be a 2010. évi tényleges, de még a várható adatokat sem, csupán két előirányzat, a 2010. és a 2011. évi között tesz lehetővé összehasonlítást. Ez csak abban az esetben nem torzít, ha a tényleges adatok nem térnek el a tervezettektől, aminek nagyon kicsi a valószínűsége. Kormányváltó években szinte semmi.

Az előirányzatok várható teljesülésének elmaradt prezentálását a Költségvetési tanács már tavaly is kifogásolta, ám ez nem fogant meg az idei költségvetés összeállításánál.

A továbbiakban kénytelenek voltunk a bemutatott felhozatalból dolgozni; két év előirányzatainak összehasonlításából a következő markáns változások voltak megállapíthatók.

- Ahol növekvő előirányzatokat tartalmaz az előterjesztés, ott többnyire infláció feletti a keretemelés.
- Nominálisan is kevesebbet kívánnak költeni a 2010. évi tervezett keretnél a családi pótlékokra és a gyermekeknek járó támogatásokra, a munkanélküli ellátásokra, a táppénzre, anyasági vagy ideiglenes rokkantsági juttatásokra, párttevékenységekre, környezetvédelemre, adósságkezelésre és egyéb oktatásra, egészségügyre. Feltűnően kevesebb, 17 százalékkal csökkentett összeg szerepel a 2011. évi előterjesztésben a lakásügyekre, a települési és közösségi tevékenységekre, szolgáltatásokra. A felsoroltak – a környezetvédelem, az oktatás, az egészségügy kivételével – mind valamilyen szinten indokolhatók. Hiszen a gyerektámogatásokat az szja-rendszerbe viszik be, a munkanélküliség csökkenésére lehet számítani, a rokkantnyugdíjazás rendszerét felülvizsgálni tervezik, az adósságállomány a magán-nyugdíjpénztári forrásokból csökken, a lakásépítés pedig hanyatlóban van.
- Az állam működési költségei a bér- és dologi jellegű kiadások befagyasztása, illetve csökkenése ellenére is 11 százalékkal nőnek. Ezt a külügyi kiadások 29 százalékos növelésével indokolják, amit az uniós elnökség tesz szükségessé. Ám az igazság az, hogy a külügyek még így sem teszik ki az általános költségek 10 százalékát sem. Az ebben a kategóriában nagy súlyt képviselő törvényhozó és

végrehajtó szervek (azaz a parlament és minisztériumok) költségvetési előirányzata 13 százalékkal emelkedik.

- Kiemelkedő mértékben, 15 százalékkal nőnek a rend és közbiztonság előirányzatai, ezzel szemben az oktatás ráfordításai ennek csak alig a felével.
- Az egészségügyre fordított összegek növekménye is magas, 16 százalékos, de nagyon egyenlőtlenül oszlik meg, a kórházak 51 százalékkal kapnak többet, de valószínű, itt a bázis már torzított. Az egyéb egészségügyre nominálisan kevesebb jut, a többi területen, a háziiorvosi, fogorvosi, rendelőintézeti ellátásban alig inflációkörüli a keretbővítés.
- Az egészségügnél és az oktatásnál is nagyobb mértékben bővül a szórakoztató, kulturális és vallási tevékenységek finanszírozását szolgáló keret, 33 százalékkal. Ezen belül a műsorszórás, kiadói tevékenység és a hitélet finanszírozására 60, illetve 58 százalékkal szándékoznak többet költeni a múlt évi előirányzatnál.
- A gazdasági funkciókra fordított keretek növekedési dinamikája jóval meghaladja a társadalmi funkciókra irányulókat. Együttesen 31 százalékos a növekmény. Ezen belül kiemelkedően támogatott a közúti és a vasúti közlekedés. De itt találjuk a legkiugróbb növekedési ütemet is: megháromszorozódik a tüzelő-üzemanyag, valamint energiaellátási feladatok teljesítését szolgáló költségvetési előirányzat. Rendkívül talányos a „többcélú fejlesztési témák tevékenységei és szolgáltatásai” címszó alatt tervezett 254 milliárdos összeg, amely majdnem a duplája a 2010. évinek.
- Közgazdasági osztályozás szerint a folyó kiadásoknál a tőkejellegűek gyorsabban emelkednek, ami helyes irányú lépésnek tekinthető, ha nem tudnánk, hogy ebből jelentős részt szolgál a meglévő közlekedési rendszer fenntartása. A közszolgálatok kiadásai – itt kellene a bürokráciának csökkenni – GDP arányosan is emelkednek. S GDP arányosan majdnem a felére vágják az általános és a céltartalékok előirányzatát.

A kiadási oldalon tehát nagyon gáláns előirányzat-növeléssel találkozunk, ami azt vetíti előre, hogy számos helyen, és ez van többségben, jelentős mértékben „kisámfázzák” az államháztartás költségeit, amire a 2011. évi költségvetésben rendkívüli bevételekből teremtenek forrásokat. Azt lehet mondani, hogy ez a költségvetés a deficitcsökkentés ellenére is expanzív jellegű, s ráadásul olyan expanziót épít be tartósan az államháztartásba, aminek a forrása rövidlejáratú. Olyan buborék fújódik az államháztartásban, amelynek kipukkanásakor komoly feszültségekre számíthatunk. A 2011-ben összeharácsolt összegek tehát nemcsak a deficitcsökkentést és az szja-kiengedés miatti lyuk betömését szolgálják, hanem az állam extra költségeit is. Ahelyett, hogy a gazdaságpolitika a kiadások reformértékű faragásával foglalkozna. Ez természetesen nehéz és babrás lenne, a pénzszerzés sokkal kedveltebb szórakozása minden kormánynak, mint a megszorítás.

6.9. A Költségvetési Tanács véleménye

A Költségvetési Tanács nem fogalmazott meg hízelgő véleményt a benyújtott költségvetési tervezetről. Kifogásait a következőkben foglaljuk össze:

1. A költségvetésben és a tervekben nincs jele a foglalkoztatás bővítésének. 2015-ig legfeljebb 100 ezer fővel gyarapodhat a magyar munkaerőpiac, ez a reális prognózis, szemben a kormány 500 ezer főre vonatkozó várakozásával. A személyi jövedelemadó-rendszer átalakítása nem növeli a foglalkoztatást. Ahol bővíthet, az a részfoglalkoztatás, ám ettől nem lehet olyan GDP-növekedést remélni, mintha teljes munkaidőben dolgoznának.
2. A 10 százalékos nyereségadó ugyan ösztönözheti a befektetéseket, de ennek hatása veszélybe került a kiszámíthatatlanná vált gazdasági körülmények között. Ezért 2011-re még reális a 3 százalékos növekedés, ám erősen kétséges az öt százalékos és afeletti ütem elérése 2012 után. Ha a tervezett intézkedések figyelembevételével számítjuk a növekedési pályát, akkor 2013-tól legfeljebb 3,1-3,2 százalékos dinamika érhető el. Főként a beruházási prognózis túloz.
3. A költségvetési tervezet nem átlátható, nem tartalmaz kockázatelemzést, ezért azt javasolja, hogy még a fő számok elfogadása előtt kérjenek olyan költségvetést a

képviselők a kormánytól, amely intézkedésekkel, javaslatokkal támasztja alá a növekedési és költségvetési pálya tervszámait.

4. Nem tisztázott, milyen feladatokat venne vissza a kormány.
5. Az állami vagyonkezelésben évi 40-45 milliárdos lyuk befoltozására lesz szükség.
6. 2011-ben jobb lehet az egyenleg, mint a kormányprognózis szerinti, 2012-ben azonban már 300, ezt követően pedig tartósan 530 milliárd forint hiányozhat a büdzből – annak ellenére is, hogy 2013-tól a különadók felének megtartásával számoltak.
7. Nem ért egyet a tanács a tartalékok összegének lecsökkentésével, mert a külső kockázatok semmivel sem csökkennek jövőre az ideihez mérten.

Míg a Bajnai-kormány által benyújtott költségvetéssel szembeni észrevételekre a Pénzügyminisztérium reagált, és amit lehetett, figyelembe vett, addig a 2010 végén elhangzott véleményre a KT megszüntetése volt a válasz.

6.10. Az MNB véleménye

A kormány nem juttatta el előzetesen – mint ez törvényben előírt kötelezettsége lett volna – a költségvetést véleményezésre a jegybanknak. Simor András ezt szónak is tette, ám így csak utólagos véleményt tudtak mondani, ami röviden a következő pontokból állt:

1. A hiánycélok 2012-ig teljesíthetők, jelentős a ráhagyás a bevételeknél a kiadásokra.¹⁰
2. Hiányoznak a bemutatott tervzetből a kiadáscsökkenést garantáló intézkedések.
3. Egyszeri tételek foltozzák be a tartós adókiengedést.
4. Megkérdőjeleződik a deficitcsökkentés pályájának fenntarthatósága.
5. Növekszik a gazdaság, de 5 százaléknál kisebb mértékben.

¹⁰ Lehet, hogy erre föl adott magának a költségvetési vita végén a kormány további 540 milliárdos költségek lehetőségét 2012-ben.

6. A gazdaságpolitika inflációgerjesztő, a válságadókból 0,3, a jövedéki adók emeléséből 0,1 százalékos inflációs többlet következik.
7. 2015-re legfeljebb 100 ezer többletmunkahellyel lehet számolni.

7. Matolcsy György véleménye a gazdaságpolitikai felvetésekre

Matolcsy György, nemzetgazdasági miniszter 2010. december 22-én a Heti Válaszban megjelent interjújának főbb tételeit azért érdemes beidézni, mert pontosan megvilágítja, milyen hittételeken alapszik a kormány improvizált, ám zsákutcás gazdaságpolitikája.¹¹

1. A helyzetértékelés irrealitását jellemzi, hogy MGY szerint tárcája „kulcsszerepet játszott abban, hogy sikerült végrehajtani Magyarország pénzügyi konszolidációját úgy, hogy közben elindítottuk a gazdasági növekedést”.

A gazdaság szerény, egy százalék körüli növekedése 2010-ben kizárólag a külső kereslet élénkülésének köszönhető. A zagyva és a felhalmozni képes ágazatok megsarcolálására építő gazdaságpolitika, amely valóban a Nemzetgazdasági Minisztérium terméke, csak rontotta a nagyobb növekedés esélyeit.

Az ország pénzügyi konszolidációja a Bajnai-kormánynak köszönhető. Amit az Orbán-kormány ez ügyben tett, az csak a saját maga által előállított vészhelyzetek időleges kikapcsolása volt. Júniusban a 29 pontos akciótervvel, augusztus végén a 2011. évi deficitcél 3 százalék alatt tartásának elfogadásával, november végén, december elején – ennek sikere még bizonytalan – a 2011. februárjában meghozandó intézkedések bejelentésével.

A sikeres pénzügyi konszolidációt Matolcsy a válságadóknak és a második pillér felszámolásának tulajdonítja, ami igaz. Csak az vitatható, hogy mit kellett itt

¹¹ A minisztert a római jog szerint a szédelő feldicsérés tényállására hivatkozva le lehetne csukni.

konzolidálni, miközben elvitathatatlan, hogy a stabilizációra használt eszközök valójában destabilizálnak.

2. A miniszter szerint „a nyugdíjak most kerültek biztonságba ... a kormányzati lépcsősorozat megteremtette a jövő évi nyugdíjkifizetés forrását”.

A 2. pillér több szálon történő felszámolása ezen állítással szemben éppen hogy kiiktatta azt a minimális biztosítékot is, amit a magán-nyugdíjpénztári megtakarítások nyújthattak a 10-30-40 év múlva esedékes, ki tudja milyen feltételekkel életben tartott nyugdíjrendszerrel szemben.

Az igaz, hogy a 2011. évi nyugdíjak a becsatornázott megtakarításokból finanszírozhatók lesznek, de mi fogja fedezni a nyugdíjakat, ha e megtakarítások elfogynak, például azért is, mert államadósságot törlesztenek belőlük.

3. Arra a kérdésre, hogy mi lesz a garanciája annak, hogy a magánnyugdíj-pénztári vagyont nem a folyó kiadásokra fordítják, azt a választ adta M.Gy., hogy minden vagyon az államadósság-csökkentő alapba kerül, amiből csak az állami nyugdíjakat lehet finanszírozni, „vagy, ha közgazdaságilag indokolt, akkor az államadósság csökkentésére lehet fordítani”.

Az állami alapba kerülés semmi biztosítékot nem jelent arra, hogy nem lesz folyó kiadás belőle finanszírozható. Maga a nyilatkozó árulja el, hogy nyugdíjakat fognak belőle finanszírozni, ez pedig folyó kiadás. De az is kiderül, hogy az államadósság-csökkentés mérlegelés tárgyává tehető. Miközben nem kérdés, hogy közgazdaságilag a bevont megtakarításokat kizárólag csak az államadósság törlesztésére lehetne fordítani, a miniszter további indokltságot lát szükségesnek az adósság csökkentésére. Ebből arra lehet következtetni, hogy korántsem gondolják olyan komolyan az államadósság-csökkentő pálya felvállalását, mint azt meghirdették. Erre utal Orbán Viktornak az a nyilatkozata is, miszerint csak az évtized vége felé látja reálisnak a magyar gazdaság csatlakozását az euróövezethez.

4. A munkavállalók által átutalt összegek saját számlán való kimutatására M.Gy. szerint majd a következő 18 hónapban kerül sor. Arra a kérdésre, hogy az egyéni számláknak

lesz-e hozama, vagy csak a nyilvántartásra vállalkozik az állam, a következő választ fogalmazta meg: „Erről majd akkor születik döntés.” Hogy mikor, nem tudjuk, talán 2012-re utalt a miniszter, amikor az egyéni számlák kiépülnek.

Ezzel szemben Orbán Viktor a nyugdíjasoknak írt levelében és minden megnyilvánulásában azt a látszatot erősíti, mintha a számlákon nyilvántartott összegek megmaradnának, nem vesznének el, és a nyugdíjazásnál majd számításba lesznek véve. Ha így lenne, nem kellene a második pillért megszüntetni. Érhetetlen, miért nem teszi fel senki sem azt a kérdést, hogyan lehetséges ugyanazt az összeget nyugdíjak kifizetésére, államadósság törlesztésére is fordítani, miközben az megmarad a megtakarítók számára is.

5. A magán-nyugdíjpénztárakra vonatkozó döntéssorozat M.GY. „a pénzügyi konszolidációt véglegessé tevő lépés” -nek tekinti, „a kétpilléres nyugdíjrendszerbe történő lépés a magyar gazdaságtörténet egyik fénypontja”.

Ez a megállapítása annyira magáért beszél, hogy bármiféle komment csak elhomályosítaná ezt a fénypontot.

6. Dicső tettként állítja be M.Gy. a bankadót, amelynek kivetése terén „több ország velünk együtt megy előre”.

Igaz, hogy másutt is kivetettek pénzügyi adót, csak egyfelől sokkal kisebb mértékben, másfelől pedig nem használják fel a költségvetés folyó kiadásainak fedezetére, hanem egy alapon összegyűjtve tartalékolják a bankrendszer esetlegesen szükséges konszolidációjára (amolyan szolidaritási alapként).

7. M.GY. prognózisát ismerjük: 2014 végéig többszáz ezer új munkahely és „2013-2014-ben a magyar gazdaság növekedése már a négy és hat százalék közötti tartományba kerül”.

Nincs elemző, amely ezeket a prognózisokat az Orbán-kormány eddigi ténykedése alapján reálisnak tartaná. Ám azt lehetségesnek tartjuk, hogy valóban megcsinálják a hazai tulajdonú bankrendszert a takarékszövetkezetek feltőkésítésével (kb. 100 milliárd

forint, amire a magán-nyugdíjpénztári megtakarításokból futni fogja), illetve azáltal, hogy a bankadó miatt elgyengülő, külföldi tulajdonban lévő lánybankokat az OTP vagy más, hazai tulajdonú bank (pl. Demján vagy Járai bankja) olcsón fel fogja vásárolni.

8. Az október 23-i beszéd

„Egy évünk van, hogy felvegyük a tempót; hogy átalakítsuk Magyarországot...Nem azért győztünk tavasszal, hogy mindent hagyjunk a régiben, nem azért csináltuk végig a rendszerváltást, nem azért bírtuk ki az elmúlt nyolc évet, hogy amikor kitárul a jövő ajtaja, megtorpanjunk. Egyszer van ilyen lehetőség, ez a miénk, megharcoltunk érte, ne engedjük, hogy kicsússzon a kezünkből...” – mindezt Orbán Viktor mondta október 23-án, a Kossuth téren összegyűlt – szép számú - hívei előtt. Mi tagadás, nemcsak emlékező, nem csak az egykori forradalom hangulatát megidőző szónoklat volt ez, hanem valami olyan produkció, amely irányítúje szeretett volna lenni a saját tábor jövőbeni mozgásának is. Ama törekvések sorába tartozó beszéd volt ez is, amelyben Orbán Viktor újra és újra megemeli, utólagosan is kivételes történelmi jelentőséggel ruházza fel az áprilisi győzelem tényét. (Ha már akkor nem sikerült. Az embernek az elmúlt hét hónapban többször is volt olyan érzése, mintha Orbán Viktor nem lenne képes megbocsájtani magának a választások éjszakáján tanúsított, szokatlanul visszafogott hangnemét. Mintha újra meg újra szeretné elmondani azt, amit ott és akkor valamiért elfelejtett megtenni.)

Az október 23-i, valóban kivételes helyzet és ünnepi alkalom még magasabb történelmi távlatokba csábította a szónokot. Megpróbálta konkretizálni a reájuk váró feladatok nagyságrendjét, s e mérceadó törekvés ezúttal tényleg méreteresre sikeredett.

„A nemzet igent mondott arra, hogy országunkban mindennek meg kell változnia, az alkotmányoknak, a törvényeknek, a közéleti erkölcsöknek, a tabuknak, a médiának, a környezetvédelemnek, az iskolának és a közbeszerzéseknek. Mindennek, ami emberellenes és nemzetellenes, ami ész- és erkölcsellenes, mindennek, ami életellenes. Az adózásnak és a nemzettestvérek kitagadásának...”

Talán ennyi idézet is elegendő annak érzékeltetésre, hogy Orbán Viktor milyen mélységekben képzelel el a választási eredmények nyomán megálmodott forradalmi változásokat.

Amennyiben mindez tényleg nemcsak szónoklat, nemcsak ünnepi produktum, akkor érdemes több felől is vizsgálat tárgyává tenni. Először is, a megjelölt változások a lehető legritkábban szoktak direkt politikai szándékok alapján történni. Az ilyen jellegű – mondjuk így: strukturális átalakulások akkor mennek végbe, ha egy adott társadalom kihordja magában ezeknek a gazdasági/kulturális/szerkezeti és mentalitásbeli előfeltételeit. Ezek létrejöttében tagadhatatlanul nagy szerepe lehet a politika/hatalmi dimenzióknak, de csak abban az értelemben, amit előfeltétel-teremtésnek nevezünk. Ha magát a kivitelezést, a roadmap elkészítését is magára akarja vállalni a kormány, akkor abból mindenképpen politikai produktum lesz. Ezt már az előző század két – monumentális és kudarcot vallott – totalitárius kísérlete is megmutatta. Vagyis eleve, magával a feladat-tételezéssel is komoly problémák vannak.

A másik, még inkább elgondolkodtató szempont az egy évre történő szűkítésből adódik. Miért egy év? Miért kell valamely politikai erőnek magát eleve belehergelnie előre láthatóan teljesíthetetlen követelményekbe? Egyetlen év alatt pl. magát a közigazgatási környezetet sem lehet túlzottan nagy mértékben megváltoztatni — ezzel majd kénytelen lesz a Fidesz nem is oly soká szembesülni. Egyetlen év alatt tömegek mentalitását, szokásait, a „közéleti erkölcsöket” legfeljebb nagyfokú erőszakkal lehet megváltoztatni. S akkor is csak ideiglenes eredménnyel. Az egész orbáni beszédből egyáltalán nem a pátosz, s nem a történelmi lehetőség okán érzett felelősség volt leginkább kiérezhető, hanem ennek éppen az ellenkezője. Valami prófétai megszállottság, egyfajta megváltói düh, amelyet még meg is tetézt az egy évre szűkített kényszerű horizonttal. Az elmúlt század szomorú emlékéi népboldogítói beszéltek és gondolkodtak így.

E sorok írója csak abban reménykedik, hogy mindez csak az október 23-a csábítása miatt előállott kísértés okán történhetett így meg. Mert, ha tényleg ez lenne a valóságos politikai/kormányzati program, akkor egészen másképpen kellene értelmeznünk mindent, ami az elmúlt hét hónapban történt. Akkor az összes vitatható lépést, döntést e vízió megvalósulási kísérleteiként kellene látnunk. S akkor egészen más a helyzet. Akkor már minden érthető, csak éppen – nem elfogadható. Nem tagadható, ezen az őszön bőséggel olvashattunk olyan jellegű elemzéseket, amelyek már mind ez utóbbi realitásokból indultak ki. Mutatóban meg is

említenénk néhány olyan jellegű elemzést, amelynek mindegyike e beszéd utáni hetekben született, keresve a választ, hogy meddig lehet eljutni a bemutatott hatalmi mentalitás révén:

- Gombár Csaba-interjú: Magánvágtyak közfélelmek. 168 óra, nov. 11.
- Babarczy Eszter: A kormány demokráciája. NSz. nov. 6.
- Niedermüller Péter: Helyzetjelentés. ÉS. nov. 12.
- Révész Sándor: Az erők gyöngesége, Nsz. nov. 27.
- Lengyel László: Magyar modell? Nsz. nov. 13.
- és u.ő: Magyarország elrablása, Nsz. dec.11.

9. Nyugdíjpénztár-vita

E problémakörnek a szakmai jellegű részleteit is a gazdasági döntéseket leíró fejezetben fogjuk előadni. Ezen a ponton csupán a kérdés politikai/dramaturgiai helyét jelöljük ki. Az első reakciók nagyjából a 2. akcióterv napvilágra kerülésekor jelentek meg. Később, ahogyan egyre több részlet, mind több – vitatható - konkrétum lett közismerté, úgy került be a nyugdíjpénztárak jövőjének kérdése a politikai diskurzusok középpontjába, s ott is maradt, egészen az év legutolsó munkanapjáig. A folyamat főbb lépései az alábbiak szerint alakultak:

- Okt. 13-án először említi a kormányfő meg azt a – várható – döntést, miszerint a kormány a következő 14 hónapban nem fogja kompenzálni a nyugdíjalap hiányát, azaz nem fogja átutalni a magán-nyugdíjpénztárakba a havonta esedékes 30 milliárdnyi összeget. Ekkor még mindez egyszeri, később kompenzálendő és korrigálendő döntésnek látszik. Annak láttatják.
- Október 19-én (hat nappal később) Orbán Viktor már azt mondja, hogy az állam a későbbiekben egyáltalán nem fog semmit sem átutalni a magánpénztárakhoz. Ekkor vált széles körben felismertté az a korábbi gyanú, hogy a kormány a magánnyugdíjpénztárak vagyonára pályázik.
- Október 30-án Orbán Viktor világosan közli, hogy a jövőben a magyar nyugdíjrendszer kétpillérű lesz. Az ekkor tárgyalt törvénymódosítás értelmében 2011. december 31.-ig lesz lehetséges az állami pillérbe történő áttérés, a „szabad pénztárvasztás.”

- Négy héttel később Matolcsy miniszter úr kezei között ez az eredeti döntés is megváltozik, mert a határidő lerövidült, 2010. január 31-re, és olyan feltételekkel egészült ki, ami mellett nagytömegek számára vált kényszerré az állami rendszerbe való visszalépés, azaz iktatózott ki a szabad választás lehetősége. A drasztikus egyoldalú intézkedésekre, amelyek célja a nagyarányú, hovatovább 100 százalékos visszaáramoltatás volt, azért került sor, mert az első felmérés szerint a magánnyugdíjpénztártagoknak csupán az egynegyede kívánt visszatérni az állami rendszerbe. Ez viszont kevésnek bizonyult a már eldöntött költségvetési pálya finanszírozásához.

E nagy vonalakban ismertetett döntés - ahhoz képest, hogy 3 millió embert érintő, mintegy 3000 milliárd forintot jelentő kérdésről volt szó - meglehetősen nagy sebességgel változott, s kaptat meg a maga végső /?/ formáját. A gazdaságpolitikai/szakmai összefüggésektől e ponton eltekintve is belátható, hogy rendkívüli horderejű fordulatokról volt szó. Eme eseménysornak ezúttal kivételesen alapos és sokrétű szakirodalma jelent meg – folyamatosan, s mindenekelőtt erre tekintettel csak a legfontosabb mozzanatok rögzítésére vállalkozunk. A nagyszámú, színvonalas és gazdag irodalomból elsősorban a megjelölt tucatnyi írásra támaszkodunk, ám azokra is csak jelzésszerűen.

Mi szolt e drámai hatású döntések mellett? Mindenekelőtt az a folyamatos kudarc, amelyet az Orbán-kormány a költségvetési mozgástér szélesítése érdekében májustól nemzetközi téren elszenvedett. A kormánynak a maga politikai céljai teljesítéséhez mindenekelőtt pénz kellett, és onnét vette el, ahol talált. /Dózsa, Heti válasz, Mellár/. Az eredetileg kitalált nyugdíjpénztár-modell valóban hozzájárult a költségvetés folyamatos eladósodásához, de azért, és csak is azért, mert bevezetését követően egyetlen kormány sem mert szembenézni a költségvetési következményeivel, azaz nem volt hajlandó hozzáigazítani az államháztartást a bevételek egy részének kieséséhez¹². De ha már a kiesés miatt megnőtt az államadósság, akkor a megtakarítások visszacsatornázásakor abból az államadósságot kell csökkenteni, s így inkább lesz megteremthető a nyugdíjak későbbben finanszírozása. /Heti válasz, Dózsa/. A kormányhoz közeli közgazdászok szerint a magánnyugdíj-pénztárak hozamai elmaradtak az elvárttól, s a kialakult szisztéma leginkább csak a közvetítő pénzügyi

¹² A Fidesz-kormány 1998-2002 között úgy „alkalmazkodott” hozzá, hogy lecsökkentette a magánnyugdíjpénztárakba utalandó százalékot, azaz az eredeti törvényi előírásokhoz képest már akkor megrövidítette a pénztártagokat.

cégeknek - főként biztosítóknak és néhány banknak – hozott hasznot. /Matolcsy e hetekben mindezt számtalanszor elmondta, s persze, a miniszterelnöke is./

Mi szólt e döntések ellen? Többféle szakmai megfontolás mellett jó néhány olyan momentum, amelynek közvetlenül nem sok köze van/volt a tulajdonképpeni pénztárakhoz. Mindenekelőtt az önkéntesség elvének meglehetősen durva és cinikus megsértése. A tulajdonnal való rendelkezés szabadságán esett rikító folt, továbbá az egész hathetes kormányzati cselekvési sor jogellenességének feltűnő volta. /Simonovits, Lakner, Figyelő/. Továbbá az egész kormányzati viselkedésben megnyilvánuló erőszakos paternalizmus, valamint az öngondoskodás szellemének teljes negligálása /Duronelly, Dózsa/.

Az egész konfliktus legfontosabb politikai/elméleti tanulságai a következők:

- Szinte minden elemző egyetértett abban, illetve szóvá tette a felmutatott kormányzati praxis legrosszabb üzenetét – azt az alapvetően paternalista üzenetet, miszerint az állam megold helyetted mindent, neked elegendő időben az államra bíznod mindent, a többit majd elintézi helyetted az (aktuális) kormányzat. S ezzel az egyoldalú üzenettel az elmúlt húsz év egyik legfontosabb eredményét sikerült a kormánynak elemi erővel lejártnia, kikezdenie /Bokros, Simonovits, Duronelly/.
- A hat hét során a kérdés intézésében tanúsított kormányzati gyakorlat megerősítette azt a korábbi gyanút, miszerint ez a hatalom eleve félreérti és félreértelmezi a kétharmados felhatalmazás alkotmányos kereteit, s napi ötletezés szintjén játszadozik a jogszabályok rendjével / Lakner, Ádám, Simonovits/.
- S ami a legrémesebb tanulság: az egyes döntések indoklása, illetve az indokok napi változtatgatása, az érvek tetszőleges használata mindennél erősebben leplezte le a kormányzat gazdaságpolitikai koncepciótlanságát. Azt, hogy a napi ötletek, tetszés szerinti lépések mögött nem érdemes keresgélni semmiféle gazdaságpolitikai elképzelést, koherens stratégiát, mert ilyen egyszerűen nem létezik. /Minden elemző egybehangzó véleménye, leginkább azonban Duronelly, Ádám, Bokros és Dózsa. /

Eme összefüggés-rendszer keretei között értelmezhető talán e ponton sokkal nagyobb súlyú állításként mindaz, amit e tanulmány bevezetőjében röviden körvonalaztunk: hogy t.i. ezen az őszön az Orbán-kormány három olyan stratégiai fontosságú hibát is vétett, amelynek a következményei mind bel- mind pedig külföldön kikezdték a politikai hitelességét. A három közül egyik a nyugdíjpénztárak ügye volt.

Fontosabb írások:

- Pénzvisszatérítés. Heti Válasz, okt. 21.
- Mellár Tamás: Újra átalamosítunk? Heti Válasz, okt. 21.
- Lakner Zoltán: Svédország messze van. ÉS, nov. 5.
- Papp József: Adósságot kell törleszteni. Figyelő, nov. 25.
- Bokros-int.: Hiánycsökkentő rablógazdálkodás. MaNcs, nov. 25.
- A nyugdíjelterelés áldozatai. Figyelő-címlapsztori, dec. 2. 11-19. o.
- Ádám Zoltán: Ki szelet vet. MaNcs. dec. 2.
- Dózsa György: lenullázva. Figyelő, dec. 2.
- Duronelly Péter: Búcsú a pénztáraktól. Figyelő, dec. 2.
- Simonovits András: Egy visszautasíthatatlan ajánlat. ÉS, dec. 3.

10. Alkotmányozás, alkotmánybíróság, keretjátékok

10.1. Az új alkotmányozás keretének kérdései

Az őszi politikai szezon egyik figyelemre méltó indító mozzanatának tűnt Orbán Viktor újabb kötcsei beszéde. (Az egy évvel korábbi, ugyanitt elmondott, hasonló összetételű közönség előtt megtartott, ám csak az idén megjelentetett beszéd lett az új politikai doktrína alapja, v.ö.: centrális erőter...) A kormányfő most is a jobboldali tábor értelmiségi elitjének zárt körében hirdette meg azt, amit a parlamentben kellett volna elmondania:

Itt értesülhettek az érintettek arról, hogy 2012 vége helyett már 2011 tavaszán megkaphatjuk az új alkotmányunkat. Nem emlékszem nagyobb média-nyomásra, komolyabb politikai érdeklődésre az ügyben, hogy bárki firtatni kezdte volna: miért is ez a nagy sietség? Talán azért sem lehetett intenzívebb kérdezősködés, mert az ott lévő közönség azt is megtudhatta: egyetlen év maradt arra, hogy a kétharmados többség természetes előnyével a Fidesz-kormányzat még valóban hatékonyan tudjon élni. Igaz, ha ez a feltételezés megállja a helyét, akkor meg leginkább az iránt kellett volna érdeklődni: miért? Mi lesz egy év múlva? Miért kell ennyire féltetni a kétharmadot, ha amúgy is 2014-ben lesznek a következő választások?

Az év végén, a karácsonykor szokásos, reprezentatívnak és iránymutatónak tartható kormányfői Magyar Nemzetbéli interjúból a napokra lebontott ütemtervről is értesülhettünk.

Orbán Viktor elmondta, hogy március 15-én átalakul a parlament Alkotmányozó Nemzetgyűléssé, s ezután másfél hónapon keresztül kizárólag az új alaptörvény szövegének megtárgyalására fordítják az energiát, majd pedig április 25-én (a választási eredmény egy éves évfordulóján) meg is szavazzák az új alkotmányt. Ezek szerint a forgatókönyv napra kész, legfeljebb a leendő alaptörvény tartalmi kérdései maradtak némi homályban.

E fenti két dátum a keretjáték: a kötcsei előrehozatal, valamint a karácsonyi ütemterv bejelentése. Ami közte történt – bő negyedév belpolitikai változásainak tömege – az mind arra ürügy, hogy megpróbáljuk e töredékekből rekonstruálni a leendő alkotmányozás értelmét, tartalmát és politikai funkcióit. Érdemes csak a legalapvetőbb kérdéseket listáznunk: mire föl ez a nagy sietség? Miért kell ilyen gyorsan új alkotmány? Ki dönti el, hogy mi kerül bele az új alkotmányba? Hol és kik fogják megvitatni a javaslatokat? Ké lesz ez az új alkotmány? Nem beszélve arról a korántsem apró mozzanatról, hogy a kormány éppen 2010 őszének derekán került igen komoly alkotmányos konfliktusba az Alkotmánybírósággal, s az affér során felmutatott politikai viselkedés a leendő alkotmányosság szemszögéből nézve a lehető legkevesebb jóval bízott.

Nem meglepő ezek után, ha azt konstatáljuk, hogy az őszi politikai sajtóban az alkotmányozás problémaköre olyan kitüntetett figyelmet kapott, amelyre legutoljára talán 1989 őszén láthattunk példát. Megszólat, írt, interjút adott minden valamire való alkotmányjogász, egykori és mai alkotmánybíró, ügyvédek, jogvédők, önkéntes és professzionális jogbölcselek tömege lepte el a hazai médiát. E zavarba ejtő gazdagság okán ehelyütt beérjük azzal, hogy a felvetődött kérdésekből kiemeljük a hosszabb távon is fontosakat, meg azokat, amelyekről feltételezhető, hogy az eljövendő alkotmányozó tavasz idején is a várható konfliktusok keresztüzében lesznek.

Van-e indokolt, rendkívüli alkotmányozó helyzet? A megkérdezett szakértők elsőprő többsége erre a kérdésre nemmel válaszolt, igaz e szakértők többnyire nem gyakorló politikusok. E sorok írójának e vita felől meglehetősen mély tapasztalatai vannak. Az elmúlt néhány évben számos olyan – szűkebb körű szakmai összejöveten, konferencián vehettem részt, amelyeken a legfontosabb előadók Stumpf István és Tölgyessy Péter voltak. (Magyarázként csak annyit, hogy 2010 szeptemberéig egy kutatócsoportba sorolva dolgoztam velük.)

Stumpf következetesen képviselte mindig is azt az álláspontot, miszerint a mai alkotmányos rend véletlenszerű kompromisszumok szülötte, az átmenet alkuinak – húsz évvel

ezelőtti – terméke, s ma már inkább gátja a jogállamiság/demokrácia további kibontakoztatásának, semmint az elősegítője. A hatalmi intézmények egymáshoz való viszonyának szabályozottsága több mint hiányos, az újonnan megjelent intézményeknek pedig nem rendezett az alkotmányos helyzete. Egyébként is két évtized tapasztalatai bőven elegendőek ahhoz, hogy megnyugtató, történelmi távlatokra is tekintettel lévő alkotmányos kereteket hozzunk létre.

Tölgyessy viszont folyamatosan amellett érvelt, hogy az 1989-es alkotmány kiállta az idők próbáját, és maga a rendszerváltás rendszere - s ezen belül a kialakított/kialakított hatalom-megosztási szisztéma is - megfelelően működik. A jogbiztonság hosszabb távon mindent megelőzően erősebb érték, amit védeni kéne, s nem szabad olyan látszatot kelteni, mintha az alkotmányozás a ciklusidőkhöz köthető, pusztán hatalomtechnikai eszköz lehetne. A magyar társadalomnak éppen az az egyik legnagyobb gondja, hogy hiányzik belőle a jogtisztelet, az alkotmányos értékek megbecsülése, ezért minden olyan új alkotmány, amely nem nyugszik elsősorban többségi konszenzuson, óhatatlanul rombolja a rule of law ethosát. Boncolgathatnánk még ezt az alapdilemmát mélyebben, de ennyi is elegendő a szemben álló nézetek lényegének megismeréséhez. Ezen az őszön még annyi történt, hogy mind a két álláspont mellett nagyon sokan, nagyon sokféle érveléssel felsorakoztak, ám mindez a lényegen nem sokat változtatott. Továbbra is nagy és nem kellően megválaszolt kérdés: van-e rendkívüli helyzet?

Kiknek kellene részt venni az alkotmányozási folyamatban?

Szakmák, civil szervezetek, szakértők, laikusok milyen széles körével kell és érdemes megvitatni a leendő alaptörvényt – ha tényleg úgy tekintünk erre a jogszabályra, mint ami a magyar társadalom erkölcsi fundamentuma. Nyilván, minden egyes megszólaló szeretné szélesíteni a bevonandók körét, mert ezzel növekedne a leendő alkotmány legitimitásának ereje. Másfelől viszont ez a bővülés parttalanná tenné a folyamatot, és egészen biztosan nem lehetne tartani az eredeti határidőket.

Legyen-e népszavazás?

Orbán Viktor már szeptemberben egyértelművé tette, hogy nem lesz és nem is kell népszavazást tartani. A népszavazás parttalanná tenné a folyamatot, és egészen biztosan nem lehetne tartani az eredeti határidőket. Ezzel viszont a kormányfő lehetőséget nyújtott politikai ellenfeleinek arra, hogy rendszeresen a fejére olvassák a Fidesz korábbi – minden esetben népszavazás-párti – álláspontját. (Ezt nem látom termékeny kritikának, mert nem emlékszem,

hogy Orbán Viktort bármikor is zavarta volna az a tény, ha idővel a korábbi álláspontjától gyökeresen különböző nézeteket kellett magáévá tennie.)

Mi kerüljön bele az új alkotmány szövegébe?

A folyamat elején még úgy-ahogy átlátható volt ez a kérdés. Ám, ahogyan szélesedett a megszólalók, a magukat kompetensnek gondolók köre, úgy kezdett parttalanná válni az alkotmányozás tartalmi oldala. Az év végén már az is komoly erőfeszítést igénylő munka volt, hogy legalább az alapvető szempontokat csoportosíthassuk. Ráadásul, éppen ebbe a munkába robbant bele a kormány és az Alkotmánybíróság közötti, október végi konfliktus.

10.2. Őszi erőpróba az Alkotmánybírósággal

Október 26-án az Alkotmánybíróság nem találta elfogadhatónak a kormány által gyors ütemben keresztülhajsolt végkielégítés-kifizetési szabályokat, illetve annak a 98%-os adóról intézkedő kitételét. Mindegyik érvük megfontolást érdemelt, a visszamenőleges hatály problematikus mivoltától a jogalanyok közötti alaptalan diszkriminációig. Nem is ez ehelyütt a fontos kérdés, hanem a kormányzat reakciója. A kabinet még aznap!// bejelentette, hogy sürgősséggel módosítják az Alkotmánybíróság működéséről szóló szabályokat. Meg azt is, hogy a vita tárgyává tett törvényt újra, változatlan formában fogják elfogadni, ám ezúttal már a vitatás jogától megfosztott alkotmánybírósági akadályoztatást mellőzve. A hatás egészen rendkívüli lett. Október 28-án az Alkotmánybíróság közleményben tiltakozott az egészen átlátszó és erőszakos akció ellen, a kormány pedig minden szinten elkezdte azt bizonygatni, hogy a meglévő alkotmányos struktúra nem teszi lehetővé még a legelemibb választási ígéretek teljesítését sem. Következésképpen a forradalmi változtatásoknak éppenséggel a jelenlegi alkotmányos berendezkedés a leghatékonyabb gátja...

A vita pillanatokon belül elemelkedett a konkrét konfliktustól, és a hazai közvélemény reggeltől estig olyan alkotmányjogi problémák közepén találta magát, amelyekben legfeljebb másodéves joghallgatóknak szokott lenni némi jártassága, s nekik is csak a vizsgaidőszak végéig. Az október 26. és november 4. közötti bő egyetlen héten mintegy félszáz írás, elemzés, vélemény jelent meg ez ügyben, s minden valamirevaló, a közéletiség látszatával felruházott rádió- és tévéműsor is e kérdésekkel foglalatzkodott. A két táborra szakadás dramaturgiáját természetesen jelölte ki az említett eseménysor. Az egyik oldal megszólalói

szerint az egész alkotmányozási folyamat legpontosabb illusztrációja éppen az, ami az alkotmánybíróssággal történt. Vagyis a Fidesz számára az új alkotmány nem más, mint a meglévő alkotmányos keretek minél sürgősebb lebontása, a hatalom ellenőrzési lehetőségeinek felszámolása. A másik oldalon pedig éppen ebben a vitában látták a legjobb lehetőséget annak bizonyításra, miszerint a régi szabályok, a meglévő struktúra nem teszi lehetővé az eredményes és hatékony kormányzást.

Érthető, hogy a közben megkezdődött alkotmányozási viták is pillanatokon belül csavarodtak fel erre az – említett – ellentétre. Vagyis az addig csöndben, mondhatni, szakmai keretek között folyó polémia napokon belül szélesebb tömegeket érdeklő és érintő közéleti purparlává alakult át. Ebben a hangzavarban egyáltalán nem könnyű elválasztani egymástól a releváns problémákat, s a kölcsönös félelmek keltette pánik-reakciókat. Az év végére jellemző „sokszínűségéből” mégis kiemelhető néhány olyan jellegű - többnyire tartalmi – kérdés, amelyről azt jósolhatjuk, hogy a tavaszi, intenzívebb alkotmányozási folyamatban is kulcskérdésekké válhatnak.

10.3. Várható alkotmányozási vitatémák

- A preambulum körüli eddigi vitákból már nagy biztonsággal megjósolható, hogy tavasszal nem kisméretű ideológiai vitáknak lehetünk majd tanúi. A Fidesz társadalmi/értelmiségi/ideológiai bázisában ugyanis nagyon is jelentős befolyással rendelkeznek azok a csoportok, amelyek számára néhány kitüntetetten fontos szimbolikus kérdés adja az alkotmányozás értelmét. Közülük a kereszténységre való egyértelmű utalás/hivatkozás lenne az egyik kardinális kérdés. A probléma nem új keletű. Néhány évvel ezelőtt ugyanezt a vitát meg- és levívta Európa nagy része is, amikor az európai alap-alkotmány bevezetője kapcsán az erőteljes katolikus tradícióval együtt élő országok forszírozták ugyanezt a kérdést (lengyelek, írek, olaszok jeleskedtek, azaz a 90 %-ban katolikus lakosságú nemzetek).

A másik – jelentőssé felturbózott - probléma azonban nagyon is különlegesen magyar ügy: a Szentkorona-tanra való hivatkozás. A militánsabb csoportok azt követelik, hogy az új alkotmányt is ebből kellene levezetni, a mérsékeltlen eszement nemzeti csoportok pedig beérnék a kitüntetett hivatkozással, az eredettörténet megjelölésével is. Távol álljon tőlem, hogy belekezdjek a modern alkotmányosság eszmei gyökereit leíró tantörténet vázolásába, csak jelzem, hogy az elmúlt kétszáz év európai alkotmányai

többszörre beérik a népszuverenitás/hatalom-megosztás/jogállamiság adott nemzetre vonatkoztatható gyökereinek alkotmányos megjelölésével is.

Ebben az ügyben egyébként nem állunk rosszul, amennyiben a csaknem nyolcszáz éves Aranybulla már eleve jogértelmező/jogtelepítő/egyensúlyteremtő dokumentumnak volt tekinthető. Bár ezt sem merném a mai körülmények között nyugodt szívvel jogforrásként ajánlani. Ha ugyanis egy vérmesebb szélsőjobbos Fideszes, vagy egy Jobbik-képviselő elolvasná az eredeti Aranybullát, arra az örömteli felfedezésre jutna, hogy az Aranybulla például tiltotta a zsidók/izmaeliták köztisztviselési lehetőségeit. És hiába mondanám, hogy a korabeli (nyolcszáz ével ezelőtti) zsidóság-fogalom kizárólag a vallási hovatartozást jelölte meg, valószínűleg a gyökértalálás öröme mindent fölülmúló eufóriát okozna. E sorok írója úgy véli, hogy 2011 tavaszán nem lesz megúszható néhány hajmeresztő ideologikus vita, mert az alkotmányozás néhány csoport számára ebben a vitatérben teremt majd közszereplési lehetőséget.

- A leendő köztársasági elnöki hatáskör újraszabályozása körül várható újabb vitagócpontra. Ezen belül is a parlamentet feloszlató jogkör értelmezése/megfogalmazása tűnik igencsak síkos területnek. A mostani verzió aránytalanul szubjektív jellegű. Az új alkotmány elfogadása után talán két hónappal később akad majd olyan józan Fideszes képviselő is, aki ráébred arra, hogy az ő pártjával szemben is viszonylag könnyen lenne alkalmazható a jelenleg ajánlott gumi-szabályozás.
- Ugyanez mondható el a várhatóan taxatív felsorolandó kétharmados törvények ügyéről is. Ha esetleg most aránytalanul sok törvényt kötnének az új alkotmányban meg, mint a jövőben kizárólagosan kétharmaddal meghozható jogszabályt, akkor ennek a későbbiekben minden hatalmi formáció számára beláthatatlan következményei lehetnek. A Fidesz számára is. Csak ennek belátáshoz kellene néhányat aludni, s azon is elgondolkodni, hogy milyen lehet a kétharmadon inneni világ...?
- Nem világos ma még, hogy a leendő alkotmány milyen mélységben kívánja rendezni a jövőbeni választási rendszer alapkérdéseit. Egyelőre erős hajlam mutatkozik arra, hogy olyan tág/homályos alkotmányos formula kerüljön rögzítésre, amelyből a későbbiekben még bármit ki lehet hozni – akár a határon túliak választójogát is. Elemzésünk írásakor ez a kérdéskör tűnik a legzűrösebbnek; a legutolsó törekvések

arra mutatnak, hogy igyekezni fognak a választási rendszert egy későbbi, nagyobb csomagban újraszabályozni.

- Hasonló gyanakvásunkat írhatjuk le az Alkotmánybíraskodás jövőjéről is. December végén még csak az a nagyon is homályos sejtetés érthető, miszerint az egész igazságszolgáltatási rendszer újfajta kereteket kaphatna, s ebben a legfontosabb mozzanat a felállítandó Közigazgatási Bíróság lenne. Ezzel viszont nemcsak a korábbi Legfelsőbb Bíróság, hanem maga az Alkotmánybíróság is új rendszerben helyezkedne el. Egyáltalán nem világos ma még, hogy az új alkotmány egyidejűleg kívánna-e alapvetően új állam-modellt is teremteni – avagy, ennek a részleteit rábízná a későbbi – kétharmados - jogalkotásra.
- Van azonban egy olyan pont, amelynek eldöntését nem lehet a későbbiekre halasztani: a kétkamarás parlament problémája. Ősszel egy-két hétig úgy látszott, hogy a Fidesz nagyon is favorizálná a második kamarát, mert ennek a megalapításával számos - egyébként nehezen megoldható – problémát végelegesen is lokalizálni tudna. (A nemzetiségi képviselőktől az egyházak hatalmi reprezentációjáig, a határon túliakétól a területi lobbieredekig stb.) Aztán megjött novemberben Szájer József és az egész vitát ad acta tette. Azért, mi arra számítunk, hogy túl sokan érdekeltek ennek az exkluzív politikai klubnak a létrejöttében ahhoz, hogy végérvényesen le lehessen venni a második kamara kérdését a napirendről.
- S végül még két, kikerülhetetlenül fontos kérdésről. Mind a kettő bele van ágyazva a jogi köntösbe, de a gyakorlott vitafelek pontosan tudják, hogy mi is lenne az igazi tét. Az egyik: ha úgy deklarálná az új alkotmány a házasságot, mint „férfiak és nők családi-jogi közösségét”, akkor ebből egyértelműen lenne levezethető az azonos neműek együttélésének mindenféle jogi elutasítása. (Ez a vita sem csak magyarországi, nagyon is jól tudjuk, hogy a nyugati demokráciák egy sorában hasonlóan alkotmányos köntösbe öltöztetik a homoszexuálisok jogainak el-, illetve el nem ismerését.)

A másik ilyen probléma, ha az új alkotmány az „Élet védelmének alkotmányos jogait” akként fogalmazza meg, hogy – ez a fogantatástól a halálig tart. Ebben az esetben az abortusz-tilalmat követelők rendkívüli alkotmányos fegyverhez jutnak, miként az eutanázia ellenzői is.

Nyolc olyan vitakérdést körvonalaztunk - nagyon röviden -, amelyek közül bármelyiküknek meg lehet arra az esélye, hogy a tavaszi alkotmányozási másfél hónap során mindent kizáróan fontos, a társadalmat megosztó, s a média figyelmét a végtelenségig felturbózó üggyé váljon. Ma még nem tudni, melyiknek lesz erre leginkább politika-érettsége. Valószínűleg, a kora tavaszi események majd döntő módon rangsorolják az említett ügyeket, s csak a legutolsó pillanatokban válik világossá, hogy melyik lesz leginkább alkalmas a közjogi küzdelmek hangos megvívására.

Mindenesetre Sólyom Lászlónak jogi kari előadásában nem véletlenül hangzott el hangsúlyos figyelmeztetésként decemberben az, hogy jobb lenne, ha ez a leendő alkotmányozás nem annyira a Múlt befektetésének lenne a terepe, hanem az új kérdések és új kihívások megválaszolásának. A kívülálló elemző egyébként némi szkepszissel tekint arra a folyamatra, amelynek nemsoká el kellene kezdődnie. Karácsony előtt nem sokkal megtudhattuk, hogy a kormányzat februárra időzíti valamennyi olyan reform-lépésének az elindítását, amelyekről az elmúlt nyolc hónapban ilyen-olyan okokból megfeledkezett. Majd pedig a tavaszi nemzeti ünnepnapon a parlament átalakul alkotmányozó nemzetgyűléssé.

S mint ahogyan Gulyás Gergely képviselőnek - aki az alkotmány-előkészítő bizottság parlamenti elnöke – az év utolsó napján adott interjújából megtudhattuk: „...Az alkotmány elfogadására vonatkozó hazai szabályozási elv szerint Magyarországon a parlament az Alkotmányozó Nemzetgyűlés. Az „átalakulás” márcisuu15-én arra hívja fel a közvélemény figyelmét, hogy szűk másfél hónapig az Országgyűlés kizárólag az alkotmányozó hatáskörét fogja gyakorolni. Ez egyben tükrözi az alkotmány egyedülálló jelentőségét is a jogrendszerben.”

Csak nagyon csöndben tennénk mindehhez hozzá: ezek lesznek azok a hónapok, amikor az egész hazai kormányzati elit kora reggeltől késő estig az európai uniós házigazdaszerep körünknek a mindennapi teendőivel lesz elfoglalva, ezek lesznek az elnökségi időszakunk legsúfoltabb hetei. Lehet, hogy e két folyamat valahol nagyon mélyen összekapcsolható- csak mi nem látjuk még ezt a szerves összetartozást.

Irodalom az alkotmányozás témaköréhez:

A hazai közéleti/politikai sajtó az alkotmányozás kapcsán az év utolsó harmadában két nagyobb hullámban termelte-ontotta a cikkek, elemzések, interjúk tucatjait: először október 26. és november 4. közötti napokban, amikor is a kormány pillanatokra sem habozva megpróbálta átszabni az Alkotmánybíróság működésére vonatkozó szabályokat. Majd pedig a karácsonyt megelőző hét-nyolc napban, amikor már ismertté vált a tervezett alapszövegének első változata. E rövid idő során csaknem száz figyelemre méltó írást regisztrálhattunk, s közülük - ebbe a jegyzékbe - csak azokat tüntetjük fel, amelyek egy-egy részkérdésnek időt állóan színvonalas kifejtését nyújtották.

- Alkotmányozási kényszer, vagy kényszeralkotmány /Lencsés Károly/ NSz. okt.16.
- Gadó Gábor: Még láthatatlan... ÉS. okt. 22.
- Túl erős testület. MaNcs. nov. 4.
- Alkotmány utca, Heti Válasz nov. 4.
- Kihalásra ítélve, MaNcs. nov. 4.
- „Bizonyítani akarja, hogy új társadalmi rendszert épít” Tordai Csaba-interjú, MaNcs. nov. 11.
- Kamarakérdések. Figyelő, nov. 18.
- Újra a régi lemez. Kacérkodás a felsőházzal. ManCs. nov. 18.
- Szilágyi Péter: Parlamenti szuverenitás vagy jogállamiság. Nsz. nov. 12.
- Hanák András: Alkalom szüli az alkotmányozást. És. nov. 12.
- „Az alkotmánnyal van a gond” Lázár János interjú, Nsz. nov. 18.
- Alkotmányozási lázban. Heti Válasz. nov. 25.
- Ne legyen bűnbak az alkotmány! / Súlyom László előadásáról/ Nsz. nov. 24.
- Unger Anna: Búcsú a parlamentarizmustól. Nsz. nov. 20.
- Átszabási művelet. Alkotmányozó többség. MaNcs. dec. 16.
- Majtényi László: A buta okos lány, És. dec. 23.
- Még nincs kőbe vésve az új alkotmány koncepciója – Gulyás Gergely-interjú, Nsz. dec. 31.

11. A külpolitikai kapcsolatokról

November elején megtartották a várva várt MÁÉRT-értekezletet, amely ezúttal korántsem a nemzetpolitikai jelentősége jogán vívta ki magának a figyelmet. Orbán Viktor ezt a fórumot gondolta a legalkalmasabb helynek arra, hogy kifejtse nézeteit a nyugati civilizáció jövőjéről, valamint arról, hogy hol kell keresni Magyarország orientációs pontjait a XXI. században. Az európai gazdasági/társadalmi/kulturális jövővel kapcsolatos szkepszisének a kormányfő már a korábbi években is hangot adott néhanapján - igaz, akkor még ellenzéki pozícióban. Most némi meglepetést okozott azzal, a kijelentésével, hogy a jövőben majd a „nyugati vitorlákba fogott keleti széllel” fogunk hajózni. Mindezt egyébként el lehet intézni azzal is, hogy politikai metaforákban nem kell különösebb mélyebb tartalmakat keresni. Ám éppen az év utolsó két hónapja tette a magyar külpolitikai álláspontot több mint bonyodalmassá. Részben azért, mert küszöbön állt Orbán Viktor kínai útja, amelytől nagyon sokat vártak, főleg azok, akik korábbról is jól ismerték a Fidesz kínai politikájának hagyományos sebezhetőségét. Részben pedig nagyon is esedékes volt már az a moszkvai látogatás, amelynek többszöri elhalasztása addig sem biztatott túl sok egyetértési lehetőséggel. Adott volt/lett volna tehát egyfelől egy újfajta keleti politika kellékeinek bemutatása, s mindezeket relatíve friss kormányfőként a személyes látogatások erejével tehetné volna Orbán hangsúlyossá.

Másfelől viszont azt is tudta mindenki, hogy e látogatások során nem egyszerűen új magyar kormányfőt fognak az adott nagyhatalmak központjaiban vendégül látni, hanem egy olyan vezetőt, aki heteken belül az uniós soros elnökség személyes képviselőjeként némiképpen magát - a nagyon is útkereső fázisban lévő - Európai Uniót is megjeleníti. Mindezen kihívások nem kis próbatételt jelentettek Orbán Viktor számára, s ezt a fölöttébb cifra helyzetet úgy próbálta megoldani, ahogyan szokta: megpróbált mindenütt a pillanatnyi igényeknek megfelelni. Ennek lehetett a főpróbája a MÁÉRT ülésén elmondott kultúr-filozófiai eszmefuttatás, talán abban bízván, hogy a meglepetés erejénél fogva majd a fogadó keleti országokban is mutatkozhat némi érdeklődés az új aspirációk iránt. Ez utóbbi várakozások aztán fájdalmasan nem igazolódtak.

Sem Kínában, sem pedig Moszkvában nem sikerült a helyi média figyelmét kiváltani, s ami még fájóbb: a remélt külgazdasági nyitást sem sikerült látványos egyezségekkel, legalább a jövőre nézve biztató ígéretekkel felvillantani. Ennek elmaradása különösen a moszkvai út kapcsán volt több mint zavarba ejtő. Ezt az utat ugyanis többször is elhalasztották, tologatták, s minden esetben az volt a magyarázat, mintha valami nagyszabású

meg- és kiegyezésre lehetne sort keríteni. Lett is volna miről: a metróbővítéstől az új paksi blokkig, a hosszabb távú gáz-szerződésektől a MALÉV jövőjéig mintegy féltucatnyi függő ügy várna rendezésre. S vár, továbbra is.

Decemberben a kormányfő még a megszokottnál is sokkal több külföldi utat volt kénytelen megtenni. Érthetően, hiszen ekkor már küszöbön állt féléves elnökségünk kezdete. Az utazásokat azonban meglepően kedvezőtlen médiavisszhang vette körül, s ez a nagyfokú hangulatváltás igényelne némi magyarázatot. Magyarország, s az új magyar kormány negatív sajtóvisszhangja nem egyik pillanatról a másikra alakult ki. Már az áprilisi választások környékén a nyugati média előszeretettel tálalta hazánkat olyan helyként, ahol a jelenlegi Európában a legerősebb szélsőjobboldali politikai szerveződés készülődik a parlamentbe – netán még kormányzati erőként is. A választások után lassan, de csak lecsillapodtak ezek a kedvezőtlen visszhangok, ám az ősz kezdetén több okból is újra felerősödtek.

Először a bankadó példátlan mértéke, majd a multinacionális cégeket érintett válságadók révén kezdett szünet nélküli vizslató figyelem övezni minket. Az alkotmánybíróági afférnak már sokkal, de sokkal nagyobb híre ment, mint amit a kormány eleve feltételezett róla, nem beszélve a magánnyugdíj-pénztárakkal kapcsolatos eljárások minősítéséről.

S ebbe a halmozódóan gyanakvó, a legkevésbé sem jóindulatú hangnem-váltásba robbant bele november végén/december elején az a páratlan nemzetközi figyelem, amit a meglepő médiaszabályozás vont maga után. Több mint érdekes, hogy egy ilyen nagy tapasztalatokkal rendelkező, csaknem két évtizedes nemzetközi kapcsolati rutinnal megáldott politikai elit - mint amilyenek a Fidesz vezérkara tekinthető – miért nem volt képes felfogni, előre megérezni, hogy ez a médiaszabályozás azonnal példátlan nemzetközi felháborodással fog együtt járni. Nemcsak a hazai médiára igaz az, hogy különösen érzékeny az őt érő támadásokra, a nemzetközi médiavilágra mindez még fokozottabban áll. Úgyhogy, mire Orbán Viktor decemberben a nyakába vette Európa fővárosait, addigra nem lett barátságos a fogadtatása. E fejleményeknek a hazai médiapolitikával kapcsolatos hátterét és összefüggéseit azonban külön kell tárgyalnunk.

Néhány írás a külpolitikai viszonyokhoz:

- Kína alsó. ManCs. nov. 11.
- Mészáros Tamás: Keleti szél. 168 óra, nov.11.

- Vodkanarancs. Miféle kiegyezésre készül Orbán Putyinnal? Heti Válasz, nov. 11.
- Lengyel László: Magyar modell? NSz. nov. 18.
- Képzeld el, hogy az EU... Figyelő, dec. 16.

12. Médiaküzdelmek 2010 Magyarországon

Az új év legelső munkanapján a Népszabadság több mint meglepő, szokatlan címlappal jelent meg. Egyetlen mondat szerepelt a címoldalon, de ez a mondat a szalagcímeknek kijáró vastagsággal volt szedett:

Magyarországon megszűnt a sajtószabadság.

Majd a lap alján ugyanez a mondat szerepelt még - huszonhárom nyelven, az Európai Unió valamennyi hivatalos nyelvén. Mondhatnánk, a szerkesztőség eléggé különös módját választotta annak, hogy ünnepelje azt a kivételes történelmi eseményt, miszerint ettől a naptól kezdve hat hónapra Magyarország lett az Unió házigazdája. Ez a gesztus nem lehetett azonban túlzottan nagy meglepetés azok számára, akik az elmúlt néhány hónapban valamelyest figyelemmel kísérték a hazai médiapolitika fordulatait. Igen hosszú és drámai út vezetett a demonstratívon üres címlap megjelenéséig.

Nem sokkal a választások után, 2010 júniusában, akkor még meglepőnek tetsző jogi technikával, két Fideszes képviselő (Cser-Palkovics László és Rogán Antal) rendkívüli parlamenti eljárást igénylő médiatörvény csomagtervével jelentkeztek, és legfontosabb javaslataikat a kétharmados többségű kormányzópárt hamar el is fogadta. Már ekkor is akadt jónéhány tiltakozó hang, de meglehetősen szűk körből, a korábbról jól ismert médiapolitikusok/szakértők zárt világából. A csomag tartalmából egyébként világosan kivehetővé vált egy olyan többlepcsős, igencsak átgondolt és hosszú távú médiapolitikai elképzelés-rendszer, amely nyomán a hazai média-hatalmi környezet és szabályozás gyökeres változások előtt állhat.

Nagyjából e kezdeményezés egyik folyományaként ősszel – október 12-én – megalakították a Médiatanácsot, amelynek elnöke 9 évre az a Szalai Annamária lett, aki már évtizednyi ideje a Fidesz elsőszámú médiapolitikusának számított. Némi meglepetést keltett azonban az, hogy a tanács további négy tagját is a Fidesz adta (itt most nem részletezendő eljárási trükköknek köszönhetően). Mindezzel párhuzamosan létrejött még a Közszolgálati Közalapítvány, azzal a nem nagyon titkolt céllal, hogy a legfontosabb magyar közszolgálati

médiумokat – MTV, MR, MTI, Duna Tv – egyetlen szervezeti rendbe, egy nagy médiaholdingba lehessen összeterelni. Megalakulásának pillanatától nyilvánvalóvá vált, hogy ez az új Médiatanács a korábbi ORTT helyén összehasonlíthatatlanul hatékonyabb hatalmi jogosítványokkal, ellenőrzési és forrásgazdálkodási lehetőségekkel, napi/operatív beavatkozási esélyekkel rendelkezik majd, mint amelyek az elődjét megillették.

A Médiatanács valóban nem tétlenkedett, mert elsősorban az ő előkészítő munkájuknak és eltökéltségüknek köszönhetően már november 2-án elfogadta a parlament az ún. Médiaalkotmányt, amelynek zavarba ejtő jogi karaktere annyit mindenképpen nyilvánvalóvá tett, hogy küszöbön a teljes médiavilág átfogó szabályozásának a realitása.

Mintegy logikus – mindenképpen kikövetkeztethető – melléktermékként az új szervezetek gördülékenyen megoldották az új médiavezetők kitermelését, s az új elnökök november 19-én már át is vehették kinevezési okmányaikat. Nagy meglepetést nem kelthetett, hogy mind a négy új vezető - és helyetteseik is – az elmúlt évek kipróbált jobboldali médiaműhelyeiből érkeztek, s azoknak is inkább a militánsabb csoportjait képviselik. Ezzel a rohammal teljessé vált a közszolgálati alapintézmények kormányzati birtokba vétele, de ennél még valamivel több is. Az új rendben összehasonlíthatatlanul erősebb centralizáció érvényesül, mint korábban, s vonatkozik ez mindenekelőtt a hírgyártási folyamatokra. Ez utóbbit ugyanis egyetlen központba tömörítették, s a többi intézmény is ettől a központtól kaphatja csak a híreket... Apróbb színezék, hogy több ezernyi dolgozó korábbi munkajogi státusza is megváltozott, s csak egy egészen vékonyka kisebbség – 4x49 dolgozó – kerülhetett be az állandó munkatársi védettség keretei közé. A többi - 90 százaléknyi - dolgozó további sorsa azonban teljesen „nyitottá”, magyarán, bizonytalanná vált. Lehet persze mindezt úgy is lefordítani, hogy az új vezetők maximálisan szabad kezet kaptak a szakmai elképzeléseik megvalósíthatóságához. Ha van nekik.

November 22-én T/1747. sorszámmal benyújtották – azt mondhatjuk, hogy most már a szokásos külön eljárás keretei között – a várva várt és beígért nagy-nagy médiatörvény javaslatát. Azzal a nem titkolt szándékkal, hogy még 2010-ben - nagyjából a költségvetési végszavazással egy időben, egy napon – el is fogadják. Az első napokban még csak a szokásos morgás volt tapasztalható: miért nem volt szakmai egyeztetés? Miért nem kérdeztek meg senkit sem azok közül, akik érteni szoktak ilyen jellegű normaszövegek megfogalmazásához? Miért lett megnövelve a korábbiak szerint is túlzott Médiatanács-hatáskör? stb. Az újságok, újságírók, médiaszakértők ki-ki kaptak egy-egy vitatható javaslat-

töredéket az EGÉSZBŐL. De az EGÉSZ csak egy hét elteltével vált érthetővé, átláthatóvá. Ami, nem csoda. Ugyanis a médiatörvény eredeti formájában is több mint százötven oldalnyi terjedelmű volt. S akkor tört ki az elemi erejű indulatok tömege, vált parttalanná a tiltakozási vágy, amikor az EGÉSZRŐL lett az érintetteknek átfogó képük. Akkor megértették, hogy olyan jellegű sajtókorlátozásokkal kell majd megbarátkoznunk, amelyek révén a húsz éve kivívott sajtószabadság elemi módon kérdőjeleződik meg. Lett is páratlan felzúdulás.

Először december 2-án a Magyar Narancs, a Népszava és az ÉS jelentek meg teljesen fehér – üres – címlapokkal, majd egy héttel később a 168 óra, meg a Népszabadság is. A kormánypárti média nem is habozott reggeltől estig viccelődni ezen az orientációs „egyoldalúságon”, arról azonban szívesen hallgattak, hogy az üres címlapokkal nagyjából egy időben páratlan nemzetközi tiltakozási hullám is megkezdődött. Szakmai szervezetek, nemzetközi érdekvédők, megfigyelők, tekintélyes nyugati - és korántsem csak baloldali hagyományúak - orgánumok szenteltek kitüntetett terjedelmű figyelmet a váratlan magyar korlátozásoknak.

Ráadásul... éppen ezekben a hetekben kezdett a nemzetközi média-érdeklődés amúgy is Magyarország felé fordulni, most kezdett mindenféle fórum érdeklődni, hogy miféle ország is lesz az EU reprezentánsa, házigazdája – két, három hét múlva... Az eredmény lesújtó lett. Hazánkról 2006 ősze óta összesen nem jelent meg annyi tudósítás, elemzés, riport, mint ebben a két-három hétben. És az összkép borzalmas volt: Magyarország – egysorban a negatív példázatok megszokott szimbólumával - Belorussziával...

Ezekben a napokban egészen hihetetlenül erős nemzetközi nyomás helyeződött Magyarországra, s amennyire a parlamenti homályból mindezt ki lehetett venni, nem is teljesen eredménytelenül. Módosító javaslatok tucatjait produkálta még a kormányzati oldal is, s azt lehetett remélni, hogy a sajtószabadságot legalább kirívóan és fölöslegesen fenyegető megszorítások, kitételek egy jó része talán elkerülhető lesz. Ez a reménykedés végül is nem teljesült, mert a parlament egy kivételesen hosszú zárószavazás nyomán, december 21-ről 22-be forduló éjszakán elfogadta a médiatörvényt. Ami az eredetihez képest is még kuszább, áttekinthetlenebb lett, mert a sok-sok módosító indítvánnyal végül 189 oldalnyi monstrummá nőtt. S a legkirívóbb korlátozásokat legfeljebb bonyolultabb megfogalmazások takarják el, de azok lényegében nem változtak.

S ezután következhetett a költségvetési végszavazás, majd az ünnepnapok jótékony hatása. Ezért csak a januári első munkanapon tudatosodhatott az érintettekben az, hogy mától már az új médiatörvény fenyegető következményeinek hatásai alatt kell tevékenykedniük. S

ez a „késlekedés” a magyarázata annak a tiltakozásnak, amivel ezt a részt kezdtük: ezért jelent meg a január 3-ai Népszabadság az említett lakonikus közleménnyel a címlapján.

Mindeddig a folyamatok kronologikus rendjét követtük, s mondandónkat leginkább a kulcsfontosságú döntések megszületésének rekonstruálása szabályozta. Érdekes azonban tételesen is megnéznünk, hogy konkrétan melyek azok a kérdések, amelyek ily heves érzelmeket, tiltakozásokat váltottak ki?

12. 1. Az új média-szabályozás néhány problematikus kérdése

Az elmúlt három-négy hónap során az elmélyültebb érdeklődőknek csaknem száz használható írás segíthetett megérteni, hogy a média új rendjében milyen körülmények, problémák látszanak aggasztónak, s mire alapozzák a kritikusok a sajtószabadsággal kapcsolatos félelmeiket. Ehelyütt összegyűjtöttük, s egy-egy bekezdésben megpróbáltuk összefoglalni a legfontosabb kifogásokat.

- A nyári szuperszervezet, a Médiatanács túlzottan széles jogosítványokat kapott a parlamenttől, s a működési rendjében többféle alapfunkció is keveredik, egyúttal pedig nem tűnik kellőképpen megoldottnak tevékenységének ellenőrizhetősége.
- Tagjai jelenleg kizárólag a Fidesz által delegált, más szférákban kevésbé ismert emberek, akikről a legnagyobb jóindulat mellett sem lehet nem feltételezni a politikai elfogultságot. Sőt, éppen a relatív ismeretségük még inkább megerősítené a bábszerepkör gyanúját.
- Mindezt még inkább aláhúzza a testület vezetőjének szokatlanul hosszú időre, 9 évre történt kinevezése. Szalai Annamáriáról eddigi aktivitása alapján is pontosan lehetett tudni a politikai beállítottságát, s nagy kérdés, hogy egy ilyen korlátlan hatalommal felruházott személy képes-e ellenállni a visszaélés csábításának? (E sorok írójának személyes megjegyzése: kb. tíz évvel ezelőtt egy személyes beszélgetés során megkérdeztem Deutsch Tamástól – aki akkoriban a Fidesz legfontosabb média-politikusa volt, hogy: „..Tamás, mit imádtok ebben a nőben...? Erre a válasz a következő volt: „Ő a mi

verőlányunk...nektek verőlegényeitek vannak a médiában, nekünk meg verőlányunk van...”)

- Az előző gondtól némileg nem könnyű eltekinteni akkor, amikor röviden utalunk arra a novemberi vitára, amely a kormányon belül is komolyabb konfliktusokkal járt együtt. A végső médiatörvény előkészületei során vetődött fel, hogy a Médiatanácsot – illetőleg az elnökét – önálló rendelet-alkotási jogosítványokkal is felruházhatná a parlament. Ebben az esetben a hölgy tulajdonképpen megkapná a kormány rendelet-alkotási lehetőségeit a média területén. Ismeretessé vált, hogy Navracsics Tibor – aki az igazságügyi tárcáért is felel - mélyen nem értett egyet e javaslattal. Aztán megtudhattuk azt is, hogy Orbán Viktor személyes kívánságának megfelelően mégis a nagyobb hatáskört biztosító álláspont került elfogadásra...
- Az új helyzet egyik legvitatottabb fejleménye, hogy az új hatóság igen széles büntetési jogkörökhöz jutott. Olyanhoz, amelyet korábban csak bírósági úton lehetett megítélni. Ráadásul a büntetések kiszabhatóságában olyan széleskörű mérlegelési lehetőségeket kapott a testület, amely szerint tulajdonképpen ízlésbeli kérdésekké egyszerűsödhetnek le a büntetési törekvések. A kritikákra az előterjesztők azzal reagáltak, hogy ezeket a büntetési lehetőségeket csak a megengedhetetlenül ízléstelen bulvármédiával szemben fogják alkalmazni. Ám a normaszövegből egyáltalán nem vehető ki ez az önkorlátozási szándék. Így nem alaptalan az a gyanú, miszerint mindez politikai megtorlásként is felhasználható eszköz lenne.
- Ugyanehhez a problémakörhöz tartozó aggály, hogy a bírósági eljárásnak nincs, nem lenne halasztó hatálya, vagyis akkor is fizetni kéne, ha később kiderülne a büntetés megalapozatlansága. S miután a korábbiakhoz képest sok-sok milliós, tíz- és százmilliós büntetések is kiszabhatóak lesznek, így egy-egy nem tetsző média-orgánus pillanatokon belül tönkretételévé, anyagilag megfojthatóvá válhat. S e ponton talán tényleg nem fölösleges a testület politikai összetételének fölöttébb homogén mivoltára visszautalnunk...

- Az új szabályozásnak van egy olyan területe is, amelynek részletei csak egy szűkebb, belső szakmai csoport számára riasztóak, ám azok számára nagyon is. Ez pedig a források védelmének elvét jelenti. Eddig az újság/újságíró nem volt köteles kiadni riportja, híryanaga származási helyét, forrását, s ez meglehetősen komoly védelemnek bizonyult. Ezután viszont a médiahatóság helyszíni nyomozást is elrendelhet, elkobozhatja és elviheti a szerkesztőségi forrásokat, tulajdonképpeni nyomozóhatóságként is működhet. Az érintett újságírók szerint, ha ez a rend érvénybe lép, akkor Magyarországon többé nem lesz lehetséges az oknyomozó újságírás. Ezzel a média az egyik legnagyobb fegyverét veszítené el, a leleplezési lehetőséget. Nem lenne többé sem Tocsik-ügy, se K+H-botrány, se Hagyó-ügy, s egyetlen botránynak sem lehetne utánajárni.

- A Médiatanács egyik legelső intézkedésével megteremtette az egységes magyar közszolgálati médiumok rendszerét. E sorok írója korábban sem tartozott azok közé, akik eme átszervezést eleve elutasították. Az az igazság, hogy számos megfontolnivaló, hatékonysági, szakmai és egyéb szempont szól amellet, hogy egy ilyen kicsi méretű ország közszolgálati médiája sokkal eredményesebben működtethető az egységes szervezeti-logisztikai rendszerben. A kialakított megoldás azonban több ponton is komoly aggályokkal fogadható.

- Az új rendszerben csak 49 főfoglalkozású egységek lettek kialakítva. S nem is annyira a takarékosági okok, hanem sokkal inkább egyéb szempontok jegyében. Például azért, mert így nem lehet szakszervezeti tanácsokat alakítani, s a vezetésnek nem lesz semmiféle – érdekképviselőken nyugvó – belső ellensúlya. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy az új rendben a médiamunkások kiszolgáltatottsága összehasonlíthatatlanul nagyobb lesz, mint korábban volt. A többi, sok-sok ezer dolgozó további sorsáról pedig eleddig csak találgatások/deklarációk jelentek meg, s nem tudni, hogy kiket miféle szempontok szerint tartanak meg központi állományban, s kikre nem lesz majd igény?

- Az új rend leggyöngébb pontjának éppen az látszik, ami egyébiránt a legnagyobb erénye is lehetett volna. A végtelenségig centralizálták a hírkészítési folyamatokat, s ezzel együtt elhaltak a korábbi hírszerkesztőségek. Talán meg kellett volna egy ideig próbálni a kétféle struktúra egymás mellett élését, mert ez a fölöttébb rapid megoldás úgy tünteti fel a változásokat, mintha a legfontosabb mozzanat a hírek születésének központi/kormányzati felügyelete lenne. Nem kizárt, hogy lenne ilyen hátsó igény, csak éppen az internet korában hihetetlenül nevetséges ilyesmiről álmodozni, s eleve halálra ítélt törekvés. Nem éri meg az érte fizetendő politikai bizalmi tőkét.

- Szinte egyetlen kritikus sem mulasztotta el felemlíteni, hogy ebben a gyors, látványos és nagy sebességű jogalkotási hullámban rendre megfeledkeztek a különféle szakmai - és érdekképviselői szervezetekkel történő, kötelezőnek mondható egyeztetési kényszerekről. Még pontosabban szólva, e legkülönbözőbb szervezetek jelezték a maguk különvéleményeit, de semmiféle esély nem látszott arra, hogy a jogalkotók bármiféle módon figyelembe veszik ezeket. Kétharmaddal ezt is lehet, s formálisan ez is igaz.

- Tulajdonképpen az előző ponthoz tartozó gond, de érdemes külön is felhívni a figyelmet arra a bizarr megoldásra, hogy – ebben a többhónapos jogalkotási folyamatban nagyjából az a szűkebb személyi/szakmai kör írta a jogszabályokat, akik majd alkalmazni is fogják. Még konkrétan szólva: annak a Koltay Andrásnak a szakmai irányítása mellett, s annak a Szalai Annamáriának a bábáskodása jegyében dolgoztak a kodifikátorok, akikre majdan e jogszabályok vonatkoznak.

- Magyarán: lényegében maguknak írták a jogszabályokat, mivelhogy a későbbiekben ők lettek e Médiatanács tagjai is. (Képzeljük el azt a helyzetet, amikor az adószabályokat a leendő adózók írják maguknak...) Formálisan ez sem minősíthető kirívó jogsértésnek, szociológiailag azonban nagyon is riasztó a helyzet: vannak néhányan, akik olyan szabályokat írnak, amelyek keretei között nekik lehet és kell kilenc évig működniük.

- Végül, az eddigi tucatnyi részprobléma összefoglalható oly módon is, hogy a médiának a kormányzati körökkel nem éppen bensőséges kapcsolatban lévő része úgy érzi: a kialakított játéktér és szabályozás tág teret nyújt a napi hatalmi/politikai beavatkozások számára. Nem azért, mert ez már meg is történt volna, hanem azért, mert e szabályokkal szemben nem találni semmi érdemi korlátozó – mármint a hatalmi beavatkozási lehetőségeket korlátozó – garanciális megoldást. Az elmúlt hetekre valóban az volt jellemző, hogy a médiának inkább a baloldali/liberális színezetű része vált roppantul érzékeny. A kormánypárti része nem aggódik, hanem inkább a másik fél félelmei fölött élcelődik. Mintha a leendő média-politikai gyakorlatot eleve csakis az ellenzéki vonzalmúakkal szemben lehetne felvonultatni. Az egyoldalú csönd valóban meggondolkodtató – miként az egyoldalú félelem is.

Az eddigieket nem kívánjuk bővebben sem magyarázni, sem pedig összegezni. Mindössze annyit jegyeznék meg, hogy az elemzések, dokumentumok, kommentárok, s egyéb források áttekintése után az a benyomásunk: **a Fidesz vezérkara a sok-sok várható kihívás közül a médiapolitikai relációban bizonyult messze a legfelkészültebbnek. A kormányváltó erő nyolc hónap elmúltán egyetlen alrendszerben sem tűnt ilyen alaposságúnak, ennyire részletekbe menően kidolgozott elképzelésekkel rendelkezőnek a hatalomváltás utáni időkre.** Lehet, mindez hatalomtechnikai megfontolások szempontjából nézve imponáló teljesítmény. A többi alrendszerben megmutatkozó hiányosságokhoz képest viszont nagyon is egyoldalúnak tetsző produkció.

Fontosabb írások a médiaháború őszi történetének rekonstrukciójához:

- Nem kell félni a változástól, / Szalai Annamária- int. / Nsz. Aug. 16.
- A médiacsomag hét főbűne. Haraszti Miklós. És, szept. 10.
- A szabadság legyen a fő szabály. Bajomi L. Péter - Simon Éva, És, szept. 17.
- Szalai Annamária – int. Heti Válasz, okt. 14.
- Sportszerű? Készül az új médiatörvény. Figyelő, nov. 11.
- A pokol kapujában. ManCs, dec. 2.
- Marad Strasbourg. Az új médiatörvény és a szabad sajtó. ManCs. Dec. 2.
- Kedves Médiahatalom! 168 óra, dec. 2.
- Tiltakozunk. Nsz. szerk. dec.2.

- Ez egy ilyen játék. L. Simon – int. ManCs. Dec. 9.
- Tiszta lappal? Heti Válasz, dec. 9.
- Ahogy volt. Borókai Gábor, Heti Válasz, dec. 9.
- Vonják vissza! Majtényi László, ÉS, dec. 11
- Riporter rendelésre. ManCs. Dec. 16.
- Média remix. Figyelő, dec. 22.